

«TK MEGANOM»

ISSN 2520-7474

PARADIGM OF KNOWLEDGE

Multidisciplinary
Scientific Journal

№ 6 (32)

Muscat 2018

ISSN 2520-7474

DOI 10.26886/Paradigm.2520-7474.6(32)2018

**SCIENTIFIC JOURNAL
PARADIGM OF KNOWLEDGE**

**No. 6(32), 2018
December, 30**

FOUNDER: CENTER FOR
INTERNATIONAL COOPERATION
TK MEGANOM, LLC

WAS FOUNDED IN 2014

IT IS ISSUED SIX TIMES A YEAR

<http://naukajournal.org/index.php/Paradigm/>

Edition address: PO Box 2910

Ruwi, PC 112 Sultanate of Oman

Edition e-mail: paradred@gmail.com

Phone: +96894767267

© Center for international scientific
cooperation TK Meganom, LLC

Reprint of materials without the written permission of edition forbidden

Editorial Board:

The Editor-in-chief Valery Kornienko, Doctor of Political Science, Professor

Economical Sciences

- G. Bashnyanin, Doctor of Economical Sciences, Professor, Head of the Department of Economics, Lviv Commercial Academy;
- Y. Barsky Doctor of Economical Sciences, Professor, Lutsk National Technical University;
- N. Shvets, Doctor of Economical Sciences, Professor, Director of Institute of Banking Technologies and Business "University of Banking";
- A. Shevchuk, Doctor of Economical Sciences, Professor, Novovolynsk Research-Education Institute of Economics and Management Ternopil National Economic University;
- N. Vdovenko, Doctor of Economical Sciences, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
- T. Zahorna, Doctor of Economical Sciences, Professor, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute;
- V. Hrapkina, Doctor of Economical Sciences, Associate Professor, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute;

Historical Sciences

- V. Orehovsky, Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;

- M. Yuriy, Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- O. Bezarov, Doctor of Historical Sciences, Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- L. Tsyganenko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Izmail State Humanitarian University
- I. Roebuck, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv National Medical University;
- K. Nikitenko, Doctor of Historical Sciences, Lviv National Academy of Arts;
- I. Datskiv, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ternopil National Economic University;
- N. Cotsur, Doctor of Historical Sciences, Professor, Gregory Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University;

Philosophical sciences

- Alatoom Mohammad Fayiz Ahmad, Doctor of Philosophy;
- M. Chikarkova, Doctor of Philosophy, Professor, Yu. Fedkovych Chernivtsi National University;
- O. Andriyenko, Doctor of Philosophy, Professor, Donetsk National University;
- P. Dulyan, Doctor of Philosophy, Mikolaiv National University;

Political Sciences

- V. Kornienko, Doctor of Political Sciences, Professor, Academician of the Ukrainian Academy of Political Science, Vinnytsia National Technical University, President of the Association "Analitikum"
- O. Tkach, Doctor of Political Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv;
- S. Denysyuk, Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University;

Pedagogical Sciences

- Y. Belmaz, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy; Academy;
- K. Vlasenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Donbass State Engineering Academy;
- R. Prima, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Lesya Ukrainka Eastern European National University;
- V. Kozhevnikov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute;
- O. Tarnopolskyi, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Doctor of Pedagogical Sciences, Alfred Nobel University, Dnipropetrovsk;
- I. Poluboiaryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kharkiv National Kotlyarevsky University of Arts;

Psychological Sciences

- I. Volzhentseva, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Gregory Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University;
- S. Simonenko, Doctor of Psychological Sciences, Professor, K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University;
- Murat Eliozy, Associate Professor, Ondokuz Mayis University, Yasar Dogu Faculty Of Sport Sciences, Samsun, Turkey;

Medical Sciences

- M. Lebedyuk, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Dermatology and Venereology, Odessa National Medical University;

- V. Bocharov, Doctor of Medical Sciences, Medical center "ORTO DENT", Odessa, Ukraine;
- V. Bocharova, PhD in Medical Sciences, Odessa National Medical University;
- L. Kuts, Doctor of Medical Sciences, Associate Professor, Head of the course of dermatovenerology, clinical immunology, allergology, Medical Institute of the Sumy State University;
- L. Zubkova, Doctor of Medical Sciences, Medical center "ORTO DENT", Odessa, Ukraine;
- V. Gladchuk, Doctor of Medical Sciences, «Hladchuk Medical Aesthetic Center», Kiev, Ukraine;
- K. Kolyadenko, Doctor of Medical Sciences, Associate Professor, O. O. Bogomolets National medical University, Kiev, Ukraine;
- G. Peklina, Doctor of Medical Sciences, Professor, Odessa Medical Institute International Humanitarian University;

Technical Sciences

- W. Wójcik, Doctor of Technical Sciences, Professor, Lublin University of Technology;
- V. Baranowski, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ternopil National Technical University;
- V. Gogo, Doctor of Technical Sciences, Professor, Donetsk National Technical University;
- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, PHD in Engineering Sciences,

Juridical sciences

- I. Krinitsky, Doctor of Law, Professor, Research Laboratory number 1, Research Institute of Finance;
- A. Gumin, Doctor of Law, Professor, Training and Research Institute of Law and Psychology, National University "Lviv Polytechnic"

Art

- P. Crul, Doctor of Art, Professor, V. Stefanik Prikarpatyky University;
- O. Sizova, Doctor of Art, Professor, P. Tchaikovsky South Ural State Institute of Arts;
- Doctor of Art, Professor, Katerina Stanislavska, National Academy of Leaders Culture and Arts;
- N. Prokopova Doctor of Cultural Studies, Associate Professor, Dean of the Faculty of Directing and Actor Art, Kemerovo State Institute of Culture;
- R. Kvaratskhelia Doctor of Art, Caucasus International University;
- A. Puchkov, Doctor of Art, Professor, Boris Grnchenko Kyiv University;
- E. Kushch, PhD in Art, National Academy of Leaders Culture and Arts;
- O. Badalov, PhD in Art, Chernigov Institute of Arts and Cultural Management of the National Academy of Culture and Arts;

Geographical Sciences

- L. Ilyin, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Head of the Department of Tourism and Hospitality Lesya Ukrainka East-European National University;

Ulrichsweb™ Global Serials Directory

DOI (Digital object identifier)

Publishing house is a member of CrossRef

Indexing:

CORE

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH
ENGINE

RESEARCHBIB

CITEFACTOR

GOOGLE SCHOLAR

I. TECHNICAL SCIENCES

DOI 10.26886/2520-7474.6(32)2018.1

UDC: 629.3.027.75

THE INFLUENCE OF THE CONSTRUCTIVE PARAMETERS OF THE SUPPORTING SURFACE OF THE SKIS ON THE OPERATION OF THE WALKING CRANE

I. Krupko, PhD of Technical Sciences

O. V. Dzerzhinskaya

Donbass State Machine-Building Academy, Kramatorsk, Ukraine

Modern construction provides for the widespread use of cranes. This is due to the need to work on weak soils when installing structures and equipment that have a large mass. Walking cranes have high maneuverability and maneuverability, in addition, they can be used in the initial stages of construction in conditions of insufficient development of the construction site. In this paper, the relationship between the pitch and height of the supporting elements of the ski walking boom crane, which depends on the ratio of vertical and horizontal forces acting on the supporting element of the ski movement mechanism, the height of the supporting element of the ski and the length of the ski walking boom crane, as well as soil properties.

Key words: walking crane, skid support elements, weak soils, permeability.

кандидат технічних наук, Крупко І. В., Держинська О. В. Вплив конструктивних параметрів опорної поверхні лиж на експлуатацію крокуючого крану / Донбаська державна машинобудівна академія, Україна, Краматорськ

Сучасне будівництво передбачає широке застосування вантажопідйомних кранів. Це викликано необхідністю роботи на слабких ґрунтах при монтажі споруд і обладнання, яке має велику масу. Крокуючі крани, мають високу прохідність і маневреність, крім цього можуть застосовуватися на початкових етапах будівництва в умовах недостатнього освоєння будівельного майданчика. В даній роботі встановлено залежність між кроком і висотою опорних елементів лижі крокуючого стрілового крана, яка залежить від співвідношення вертикальної і горизонтальної сил, що діють на опорний елемент лижі механізму пересування, висоти опорного елемента лижі і довжини лижі крокуючого стрілового крана, а також від властивостей ґрунту.

Ключові слова: крокуючий кран, опорні елементи лиж, слабкі ґрунти, прохідність.

кандидат технических наук, Крупко И. В., Держинская О. В.
Исследование влияния конструктивных параметров опорной поверхности лыж механизма передвижения на эффективность эксплуатации шагающего стрелового крана / Донбасская государственная машиностроительная академия, Украина, Краматорск

Современное строительство предусматривает широкое применение грузоподъемных кранов. Это вызвано необходимостью работы на слабых грунтах при монтаже сооружений и оборудования, имеющих большую массу. Шагающие краны, имеют высокую проходимость и маневренность, кроме этого могут применяться на начальных этапах строительства в условиях недостаточной освоенности строительной площадки. В данной работе установлена зависимость между шагом и высотой опорных элементов лыжи шагающего стрелового крана, которое зависит

от соотношения вертикальной и горизонтальной сил, действующих на опорный элемент лыжи механизма передвижения, высоты опорного элемента лыжи и длины лыжи шагающего стрелового крана, а также от свойств почвы.

Ключевые слова: шагающий кран, опорные элементы лыж, слабые грунты, проходимость.

Вступ. Техніко-економічний аналіз і заплановані на найближчі роки перспективи щодо розширення об'ємів будівництва споруд на ґрунтах з низькою несучою здатністю вказують на необхідність створення і швидкого впровадження в практику підйомно-транспортних машин на крокуючому ході, з оптимальним компонуванням робочого устаткування і посиленими енергосиловими характеристиками, простих і надійних в експлуатації. Тому постає питання про вдосконалення опорної поверхні лиж механізму пересування стрілового крану.

Дослідження в цієї галузі ведуться багатьма науковцями. У роботах Берестова Є. І., Ксенєвича І. П., Скотникова В. О., Ляско М. І. [1, 2] наведені результати експериментальних досліджень впливу висоти опорного елемента на коефіцієнт зчеплення лижі з суглинком. У роботах А. Г. Лобова, М. А. Ленгера, М. Шефлера [3] сила зчеплення опорної поверхні з ґрунтом розглянута як складова двох сил: поздовжньої реакції ґрунту на опорні елементи і сили тертя лиж з ґрунтом.

Н. З. Гармашем, Ю. І. Бережним [4] визначено, що для зчеплення опорної поверхні лижі з ґрунтом відбувається за рахунок сил тертя між опорною поверхнею лиж і ґрунтом і за рахунок реакції ґрунту, що діють на опорні елементи лиж.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є визначення впливу конструктивних параметрів опорної поверхні лиж механізму пересування на ефективність експлуатації крокуючого стрілового крана.

Виклад основного матеріалу статті. В даній роботі встановлено що, необхідна відстань між опорними елементами залежить від співвідношення вертикальної і горизонтальної сил, що діють на опорний елемент лижі механізму пересування, висоти опорного елемента лижі і довжини лижі крокуючого стрілового крана, а також від властивостей ґрунту.

Відстань між опорними елементами лижі крокуючого стрілового крану прямолінійної форми визначається за формулою:

$$l = 2b_{oe} \cdot h_{oe} \cdot \tan \beta \cdot \tan \rho, \quad (1)$$

де b_{oe} – ширина опорного елемента, h_{oe} – висота опорного елемента, $\tan \beta$ – кут взаємодії опорного елемента з ґрунтом, $\tan \rho$ – кут зовнішнього тертя опорного елемента з ґрунтом.

Необхідна відстань між опорними елементами лижі крокуючого стрілового крану шевронної форми визначається за формулою:

$$l = 4b_{oe} \cdot h_{oe} \cdot \tan \beta \cdot \tan \varphi \tan \rho, \quad (2)$$

де $\tan \varphi$ – кут опорного елемента шевронною форми.

Таким чином, відстань між опорними елементами впливає на тягово-зчіпні властивості крокуючих кранів. Внаслідок розрахунку відстані між опорними елементами лижі крокуючого стрілового крану в 1,5-2 рази можна підвищити коефіцієнт зчеплення лижі крокуючого рушія з ґрунтом.

Дослідження показують, що коефіцієнт зчеплення при збільшенні висоти опорних елементів зростає, але зі збільшенням вологості, інтенсивність зростання коефіцієнта зчеплення знижується (рис.1).

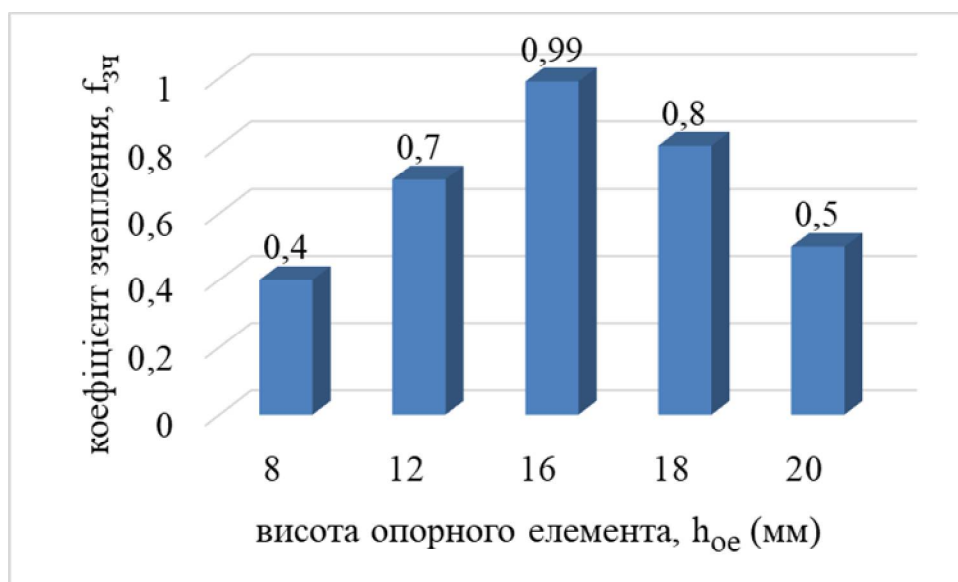

Рис. 1. Залежності висоти опорного елемента від зчеплення лижі з супіском

Встановлено, що коефіцієнт зчеплення підвищується при зниженні нормального тиску на ґрунт за рахунок зміни лінії взаємодії опорного елемента з ґрунтом. Це припущення підтверджується на підставі спрощеної залежності рівняння Кулона:

$$f_z = \frac{c}{p} + \tan \rho,$$

де f_z – коефіцієнт зчеплення, c – зчеплення, яке визначається міцністю структурних зв'язків ґрунту [2], $\tan \rho$ – коефіцієнт, який залежить від тертя частинок ґрунту в площині зсуву.

Для теоретичного визначення коефіцієнта зчеплення лиж крокуючого рушія з ґрунтом різними авторами отримано аналітичні залежності.

Враховуючи теорію А.Г. Лобова, М.А. Ленгера [3] сила зчеплення опорної поверхні з ґрунтом має вид:

$$f_z = \frac{cF(1+n)L}{2N} \delta + \mu,$$

де N — нормальне навантаження; F — площа опорної поверхні опорного елемента, n — число опорних елементів на опорній поверхні лижі; μ — коефіцієнт тертя ковзання лижі по ґрунту; c - коефіцієнт, що характеризує деформування ґрунту під опорною поверхнею лижі.

Згідно з Н.З. Гармашем, Ю.І. Бережним [4] сила зчеплення опорної поверхні лижі:

$$F_z = f \cdot N + b \sum_{i=1}^{i=n} P_{ioe} \cdot h_i,$$

де f - коефіцієнт тертя лижі по ґрунту; N — нормальне навантаження на лижу; b — ширина лижі; n - число опорних елементів на поверхні лижі; $P_{ioe} = \frac{N}{s_k}$ — тиск опорних елементів лижі на ґрунт; h_i — висота опорного елемента лижі.

Але дані розрахунки не відображають залежності коефіцієнту зчеплення від форми і відстані між опорними елементами. Однак, ці розрахунки можуть бути використані для теоретичної побудови кривої буксування існуючих крокуючих підйомно- транспортних машин.

Аналогічні недоліки має залежність для визначення коефіцієнта зчеплення, запропонована Хрустальов Є.М. [5]:

для сипких ґрунтів:

$$f_3 = \left(\frac{c_{\text{нр}}}{p} + \tan \rho_2 \right) \left(L + \frac{h_{\text{ое}}}{b} \right) k_0.$$

для в'язких ґрунтів:

$$f_3 = \left(\frac{c}{n} + \tan \rho_1 \right) \left(L + \frac{h_{\text{ое}}}{L} \right) k_1,$$

де k_0, k_1 – коефіцієнти, що заносять від буксування, конструктивних параметрів рушія L, b і властивостей ґрунту, $c, c_{\text{нр}}, \rho_1, \rho_2$ – зчеплення і кути тертя опорної поверхні з непорушеною структурою ґрунту і навантаженої при зсуві.

Для визначення впливу форми опорного елемента на коефіцієнт зчеплення була використана методика А. Г. Лобова [3] з урахуванням методики Є. М. Хрустальовим [5] для різних типів ґрунту:

Визначення впливу форми опорного елемента на коефіцієнт зчеплення для сипких ґрунтів

$$f_3 = \frac{c_{\text{нр}} F(1+n)L}{2N} \delta + \mu \cdot k_0. \quad (3)$$

Визначення впливу форми опорного елемента на коефіцієнт зчеплення для в'язких ґрунтів

$$f_3 = \frac{c F(1+n)L}{2N} \delta + \mu \cdot k_1. \quad (4)$$

При цьому постає питання про вимір величини втискування лиж в ґрунт при крокуванні. Що представляє дуже важке завдання у зв'язку з тим, що через місцеві нерівності поверхні майданчика положення лиж у момент початку втискування виходить різним для різних ділянок по довжині лижі. Нерідкі випадки, коли через нерівності поверхні окремі

ділянки опорної поверхні навіть при повному навантаженні лижі не входять в контакт з ґрунтом, тоді як втискування інших ділянок дуже значне. Враховуючи, що в розрахунку [4] прийнято, що в процесі крокування, опорна поверхня лижі співпадає з опорною поверхнею бази, доцільно це положення прийняти за початкове і в дослідках величину втискування лиж в ґрунт $\delta_{\text{л}}$ відлічувати як зміщення опорної поверхні лиж від площини, яку займала опорна поверхня бази до початку підйому крану. Ця площина умовно береться за поверхню майданчика пересування. Величина $\delta_{\text{л}}$ визначається графічно за допомогою побудови, приведеної на (рис.2). Відносно лінії а-б, яка зображує нижню поверхню бази, викреслюється чотирьохланник крокуючого механізму, для кута повороту валу кривошипа $\alpha_{\text{ш}}$, при якому в цих умовах починається підйом бази.

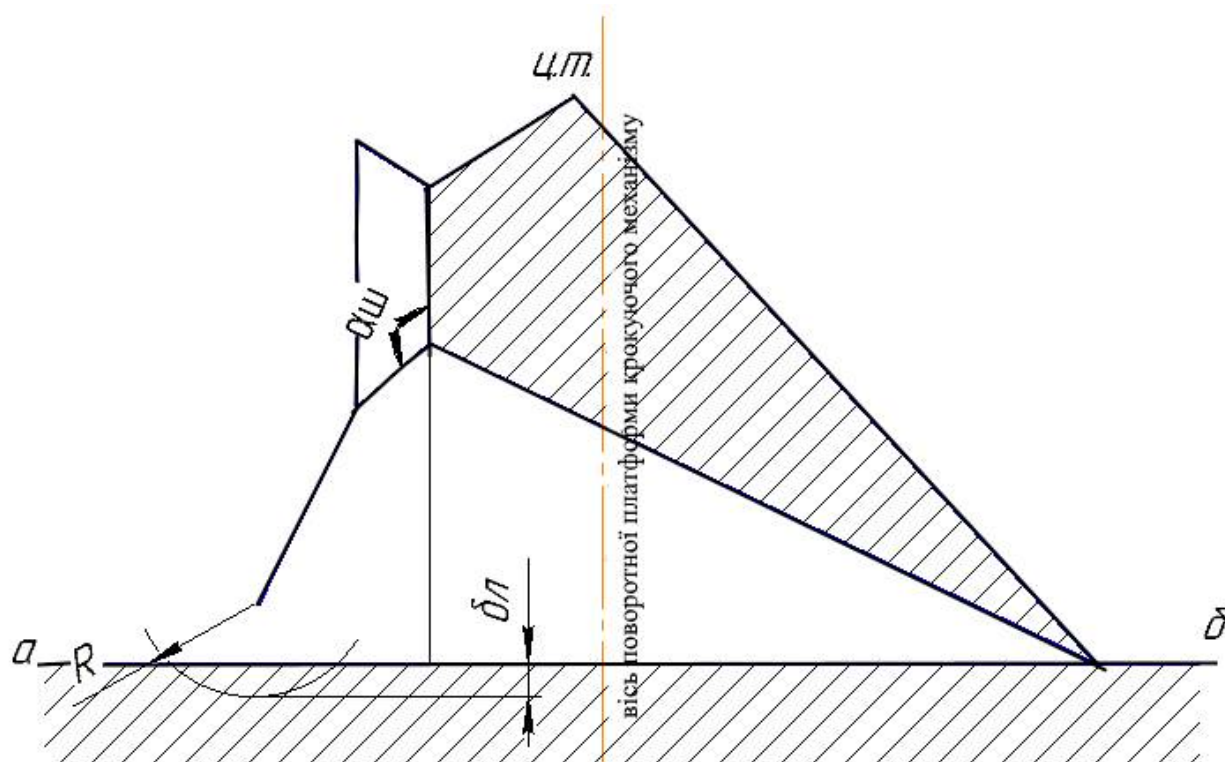

Рисунок 2 - Схема чотирьохланкового крокуючого механізму

Побудовою чотирьохланика визначається положення точки "А". З цієї точки радіусом, рівним відстані від центру кульової опори лижі до нижньої поверхні лижі проводиться дуга. Відстань від лінії а-б до найбільш віддаленої точки дуги визначає величину $\delta_{\text{л}}$. Занурення лижі в ґрунт характеризується, безпосередньо питомим тиском лиж на ґрунт [1]:

$$P_{\text{л}} = \frac{N + G_{\text{л}}}{2 \cdot l \cdot b},$$

де N – навантаження на лижу, $G_{\text{л}}$ -вага лижі і ноги з ексцентриками, l - довжина лижі, b - ширина лижі.

Фактична глибина занурення лижі в ґрунт [3]:

$$h_{\text{л}} = \frac{P_{\text{л}}}{P_{\text{о}}},$$

де $P_{\text{о}}=0,3$ Н- постійний для цього ґрунту коефіцієнт питомого опору ґрунту, що відповідає зануренню опорної поверхні лижі на 1 см.

Висновки. Встановлено, що при збільшенні висоти опорного елемента тягово-зчіпні властивості крокуючих кранів поліпшуються завдяки підвищенню коефіцієнта зчеплення. Однак надмірне збільшення висоти опорного елемента призводить до налипання ґрунту на опорні елементи і спричиняє буксування крану ,і як наслідок, до втрати експлуатаційної продуктивності. Визначення відстані між прямолінійними та шевронними опорними елементами лиж, дозволить підвищити ефективність використання стрілового крану, за рахунок поліпшення конструктивних особливостей опорної поверхні лиж.

Література:

1. Берестов, Е.И. (2013). Взаимодействие рабочего оборудования и гусеничных траков землеройных машин с грунтом. Могилев: Белорус.-Рос. ун-т, 184.
2. Ксенович И.П., Скотников И.П., Ляско М.И. (1985) Ходовая система– почва–урожай, М.: Агропромиздат, 304 с.
3. Шеффлер М., Пайер Г., Курт Ф. (1980) Основы расчета и конструирования подъемно-транспортных машин, М.: Машиностроение, 255 с.
4. Гармаш Н.З., Бережной Ю.И. (1971) Конструкция, основы теории и расчета шагающего ходового оборудования горнотранспортных машин, М.: Недра, 144с.
5. Хрусталева, Е.Н.(2004) Контактное взаимодействие в геомеханике. Ч1: Несущая способность оснований сооружений, Тверь: ТГТУ, 77 с.

References:

1. Berestov, E.I. (2013). Vzaimodejstvie rabocheho oborudovaniya i gusenichnyh trakov zemlerojnyh mashin s gruntom [Interaction of working equipment and tracked tracks of earth moving machines with soil], Mogilev: Belarus.-Ros. un-t. [in Russian]
2. Ksenevich I.P., Skotnikov I.P., Ljasko M.I. (1985). Hodovaja sistema– pochva–urozhaj [Running system – soil – crop], M.: Agropromizdat, 304. [in Russian]
3. Sheffler M., Pajer G., Kurt F. (1980). Osnovy rascheta i konstruirovaniya podemno-transportnyh mashin [Fundamentals of calculation and design of hoisting machines], M.: Mashinostroenie, 255. [in Russian]
4. Garmash N.Z., Berezhnoj Ju.I. (1971). Konstrukcija, osnovy teorii i rascheta shagajushhego hodovogo oborudovaniya gornotransportnyh mashin [Construction, fundamentals of the theory and calculation of

walking walking equipment of mining vehicles], M.: Nedra,144. [in Russian]

5. Hrustalev, E.N. (2004). Kontaktnoe vzaimodejstvie v geomehanike. Ch1: Nesushhaja sposobnost' osnovanij sooruzhenij[Contact interaction in geomechanics. P1: Bearing capacity of foundations], Tver': TGTU. [in Russian]

II. POLITICAL SCIENCES

DOI 10.26886/2520-7474.6(32)2018.2

UDC: 32.001 (075.8)

AMBIVALENT VISTAS DIPLOMACY OF THE UNITED STATES AND CUBA REFERENCES

O. I. Tkach, Doctor of Political Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University, Ukraine, Kyiv

A. O. Tkach

University „Ukraine”, Ukraine, Kyiv

Formulation of the problem: The regional authorities and multilegal groups approved normalization of the relations of the USA-Cuba, claiming that involvement instead of isolation can help to improve a situation with human rights in Cuba. In 2014 J. M. Insulsa, and then the secretary general of the Organization of American States, welcomed the statement. Cuba carries out process of economic reforms which, I hope, will be able to lead to political reforms. Experts believe that participation of Cuba in April, 2015 in the Summit of the countries of America in Panama signaled "a new era" in scales of the relations of a hemisphere. Members of civil society, including the well-known Cuban dissidents who were also

participating in the summit it is shift as some speak, signaled about increase in political openness. Nevertheless, even at such succession of events and release of political prisoners, some analysts are concerned by how the political system in Cuba will quickly change. Many observers, including foreign leaders and human rights activists, claim that the United States have to go further and cancel economic embargo. It will hardly happen in the near future, according to experts, because of strong opposition in the U. S. Congress.

The following tasks: analyzing conceptual and theoretical approaches of institutionalization In the short term of the USA will continue to exercise executive power to open the American-Cuban communications in the sphere of trade, investments, banking, telecommunications, pharmaceuticals, agriculture and travel. It can create political dynamics which, eventually will change opinion in the Congress finally to cancel, or not to apply Helms-Burton any more. Since 1960th years, all subsequent U.S. Administrations supported policy of economic sanctions and diplomatic isolation of Cuba. Change in the relations of these countries which was initially noted by exchange of prisoners and release from Havana the imprisoned subcontractor of the USA in December, 2015 induced some experts to indicate more favorable prospects for economy of Cuba and the relations with the USA in wider plan in Latin America. But trade embargo of the USA which demands approval of the congress for cancellation. The constituents of the soft power concept within the realization of the smart power strategy by political actors. The special attention is paid to the influence on modern political processes by the global events. The constituents of the soft power concept within the realization of the smart power strategy by political actors. The special attention is paid to the influence on modern political processes by the

global events. In modern terms «soft power» should be purpose of detecting, preventing and neutralizing of security threats.

Key words: smart power, political process, global events, situation, global political space, associated construction, effective source, government.

доктор політичних наук, професор, О. І. Ткач, А. О. Ткач, Перспективи дипломатичних відносин у вирішенні американо-кубинського конфлікту / КНУ імені Тараса Шевченка, Україна, Київ; Університет „Україна”, Україна, Київ

В статті розглядаються складові концепту м'якої сили в межах реалізації політичними акторами стратегії smart power. Регіональні інститути влади та групи схвалили нормалізацію відносин США-Куба, стверджуючи, що залучення замість ізоляції може допомогти поліпшити ситуацію з правами людини на Кубі. Куба здійснює економічні реформи, які зможуть призвести до політичних реформ. Експерти вважають, що участь Куби в квітні 2015 р. в Самміті країн Америки в Панамі сигналізувала „нову еру” у масштабах відносин півкулі. Громадянське суспільство, добре відомі кубинські дисиденти, які також приймали участь у самміті, вважали, що це зрушення, сигналізувало про підвищення рівня політичної відкритості. Проте навіть за такого розвитку подій і звільненні політичних ув'язнених, деякі аналітики стурбовані тим, як швидко зміниться політична система на Кубі. Чимало спостерігачів, у тому числі іноземні лідери і правозахисники, стверджують, що США мають продовжувати процес далі і скасувати економічне ембарго. У короткостроковій перспективі США буде продовжувати використовувати виконавчу владу, щоб відкрити американо-кубинські зв'язки у сфері торгівлі, інвестицій, банківській справі, телекомунікацій, фармацевтики, сільського

господарства і туризму. Це може створити політичну динаміку, що, у змінить позицію Конгресу, щоб в скасувати, або не застосовувати Хелмс-Бертон. Починаючи з 1960-х років, усі наступні адміністрації США підтримували політику і економічних санкцій і дипломатичної ізоляції Куби. Зміна у відносинах цих країн, яка була відзначена обміном ув'язненими, спонукала експертів визначити сприятливіші перспективи для економіки Куби і відносин зі США, в ширшому плані в Латинській Америці.

Для вирішення завдань, поставлених у статті, переважно були використані такі наукові методи: загальнонаукові – описовий, герменевтико-політологічний, системний, структурно-функціональний, компаративний, інституційно-порівняльний; загальнологічні – емпіричний, статистичний, прогностичного моделювання та аналізу; спеціальні методи політології. Перевага надавалася методу політико-системного аналізу, за допомогою якого було виявлено спільні та відмінні характеристики базових складових стратегій «м'якої сили», що відображають існуючі політичні, суспільні, інформаційні та інші виклики для відносин та глобального розвитку. Для емпіричного дослідження було використано фактологічну базу, яку склали дані експертного опитування. Праксеологічний та системний методи застосовувалися під час аналізу системи відносин в Карибському регіоні за чотирма вісями: США - країни Карибського регіону, США - зовнішньорегіональні зв'язки, а також відносини між карибськими країнами.

Ключові слова: зовнішньополітичний курс, політичний процес, світова економічна криза, південноамериканська фінансова архітектура, інтеграція.

Постановка проблеми. Відносини Куби і США завжди залишалися парадоксальними. Політичний конфлікт між ними продовжувався чимало десятиліть, протягом яких уряди не могли знайти консенсус і почати конструктивний діалог. Суперечності в основі зовнішньополітичних ідеологій, здавалося, не мали вирішення. Разом з тим, наслідки подій на початку XXI ст. довели, що народи цих країн, якщо їм не перешкоджати на рівні урядів, можуть швидко знайти способи встановлення взаємовигідного співробітництва.

Актуальність дослідження. Відносини США і Куби можна визначити як багатоскладовий міжнародний конфлікт. Протягом багатьох десятиліть формувалися передумови, поки, нарешті, сукупність різних факторів не призвела до зіткнення цінностей двох сусідніх держав. Незважаючи на те, що на історичному етапі ідеологічні суперечності визначали характер американо-кубинської конфронтації, генезис феномена відбувався за умов розбіжності національних інтересів.

В американській історіографії виділяють три основних напрямки - консервативний, який включає крайнє, помірковане спрямування, ліберальне, ліворадикальне. Консервативні дослідники США М.Козак, Р.Ніксон, С.Рейс наголошували на дослідженні „особливого періоду мирного розвитку соціалізму” і політичного режиму під час зміни балансу сил Схід-Захід. Помірковано-консервативне спрямування, яке переважає серед інших, в працях А. Лоуенталя, К. Меса-Лаго, Г. Віарди, Т. Леонардо, Т. Ешбі, К. Блазье, Л. Ленглі, Е. Гонсалеса, Т. Фарера, Д. Черча, Д. Рефа, Д. Ньюхтерлейна, С. Парселла критикувало силові методи втілення зовнішньополітичного курсу США, за нормалізацію двосторонніх відносин, відзначаючи важливість „кубинської проблеми” для політики США в Карибському регіоні,

„принцип попередніх умов”, врегулювання американо-кубинських відносин у залежності від виконання умов США, визнало спадковий характер політики США.

Особливістю підходу дослідників ліберального спрямування за працями Дж. Кортади, У. Леогранде, Д. Домінгеса, У. Сміта, Ф. Бренера, К. Джеймсона, М. де Лос Анхелес Торрес, П. Хакіма, М. Шифтера, П. Фолка є зваженіший аналіз двосторонніх відносин з урахуванням не лише американських, але і кубинських інтересів через критичну оцінку політики США, вважаючи, що країни несуть відповідальність за погіршення двосторонніх відносин, за скасування економічного ембарго, переговори з кубинським урядом, пріоритетну роль внутрішніх реформ у політичній трансформації, відкидають зовнішній вплив і силові методи, відстоюють необхідність нормалізації американо-кубинських відносин.

Для праць ліворадикального напрямку К. Роббінса, Е. Бурштейна, Д. Бенджаміна, Ф. Ная, Р. Нейштадта, Т. Патерсона, Г. Сміта, Р. Велша характерна не лише критика зовнішньої політики США, але і прагнення до її перегляду, співчутливе ставлення до Куби, підтримка її права на самостійний розвиток, вважають, що не Куба, а офіційний Вашингтон є причиною конфронтації, їхні погляди відбивають політичні і соціальні настрої тієї частини американського суспільства, яка має позиції традиційного радикалізму; принцип відповідальності США за негативні наслідки їхньої політики.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х років кубинська економіка без звичного радянського „підживлення”, опинилася на межі катастрофи. У 1993 р. у порівнянні з 1989 р. обсяг ВВП скоротився більш ніж на 1/3, а імпорту - на 3/4. У цих умовах керівництво країни було змушене піти на надзвичайні заходи і відмовитися від деяких принципів організації господарства. Оголосивши про запровадження

на острові «Особливого періоду в мирний час», уряд використав нормування і контроль за розподілом ресурсів, а також переглянув існуючі пріоритети.

Заходи «особливого періоду» 90-х років з корегування економічного курсу заклали засади нової економічної моделі, яка, незважаючи на стан в країні, дозволила зберегти одне з головних досягнень - рівень розвитку соціальної сфери. Куба підтримує дипломатичні відносини з 181 із 192 держав-членів ООН. 108 закордонних місій акредитовані на Кубі. 123 посольства Куби за кордоном. Куба активно бере участь у міжнародному співробітництві. 56 тис. фахівців працюють у 96 країнах, з них 45 тис. - у 31 (з 32) країні Латинської Америки, з 21 тис. іноземних студентів, що навчаються в кубинських вузах, 19 тис. повертаються на батьківщину дипломованими фахівцями. Кубинські медики в рамках програми «Операція Диво» (офтальмологічні операції) повернули зір пацієнтам.

Потенційно можливе американо-кубинське співробітництво та існуюча політична ворожнеча є протилежними явищами. Дж. Розенау і О. Холсті визначили, що у XX - на початку XXI ст., зовнішня політика США перебуває за впливу двох альтернативних, зовнішньополітичних концепцій - інтернаціоналізму та ізоляціонізму. Схожа типологізація ціннісних систем в американській зовнішньополітичній думці представлена у працях З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, С. Хофмана. Проте, який би принцип міжнародних справ не мав перевагу, США спрямовують свою зовнішню політику на підтримку та поширення демократії, захист основних прав і свобод людини як складову американської зовнішньополітичної діяльності, який набув центрове значення у поетбіполярну добу. Це стосувалося торгівлі, туризму, культурно-освітніх обмінів. Подібно тому, як відкрите (маніфестантне) протистояння було обумовлене віковим прихованим, латентним

передконфліктом, поступове налагодження гуманітарних зв'язків було викликано об'єктивно існуючими умовами. Наприклад, географічну і культурну наближеність, родинні зв'язки між громадянами обох держав. Поглиблення і розширення торгівельно-економічних зв'язків і культурна взаємодія здатна «переважити» історично інерційне прагнення деяких політичних сил до жорстких відносин. Зближення reople-to-people має перевага: здатність розвиватися самостійно й автономно, без тиску «згори», іноді навіть усупереч йому. Конфлікт для власної ескалації розпочинався з «інциденту», які і в період президентства Дж. Буша-мол., за адміністрації Д. Трампа, були «штучними» або навмисно викликаними. Реалізація можливостей взаємовигідного співробітництва могла б сприяти максимальному усвідомленню сторонами тих вигод, які об'єктивно існують.

У цьому розумінні найважливішу роль відіграє торгівля. Експорт сільськогосподарської продукції зі США на Кубу, підйом на самому початку століття, у 2015 р. різко зменшився. Експерти вважали, що причиною стали фінансові труднощі самої карибської країни. У доповіді міністерства сільського господарства США за 2015 р. відзначалося, що зниження обсягів торгівлі було викликано «сприятливими умовами кредиту, який був запропонований Кубі ключовими конкурентами» на ринку, що «знявши американські обмеження на поїздки і фінансові операції з Кубою» США могли б змінити ситуацію. Звіт, складений Службою економічних досліджень (Economic Research Service, США) у червні того ж року містив схожі рекомендації. Однак з 2016 р. експорт продовольства зі США став поступово збільшуватися [1, с. 7].

Чимало політиків у США вважали, що подальше розширення торгівлі з Кубою є вигідним обом сторонам. Таких позицій дотримувалися не лише демократи, чимало прихильників ідеї

торгово-економічного зближення було і серед республіканців. Наприклад, конгресмен Рік Кроуфорд у грудні 2017 р. відзначив, що за попередні чотири роки доходи американських фермерів скоротилися майже вдвічі. Використання географічних переваг в експорті сільськогосподарської продукції на острів за 90 миль від країни, «могло б принести значні вигоди», відзначив політик. Він також додав, що постачання рису зі штату Арканзас, який Р. Кроуфорд представляв у Вашингтоні, могли б протягом десяти років збільшити обсяги експорту на 37 млн. дол. щорічно. Потенційно, експорт пшениці зі штатів Канзас і Техас може бути збільшений на 150 млн. дол. Відносини мають приносити користь обом сторонам і розширювати приватний сектор на острові. Конгресмен визначив, що оголошена угода компанії «John Deere» із продажу американських тракторів і план, запропонований «Caterpillar» з відкриття розподільчого центру в Гавані дають зрозуміти, що існують можливості для взаємовигідного співробітництва.

Кроуфорд Р. отримав підтримку законодавців. Співавторами законопроекту «Акт про сільськогосподарський експорт на Кубу», ініційованого ним, є 62 члена палати представників, з них 43 – члени республіканської партії. За словами політика, цей проект має широку підтримку також і в Сенаті. Головна мета пропонованих змін полягала в легалізації двосторонньої торгівлі, щоб кубинські аграрії також змогли реалізувати власну продукцію на американському ринку. Зокрема, це забезпечило б країну іноземною валютою, за якої вона могла б закуповувати агропромислову техніку зі США, сприяло б розширенню недержавного бізнесу на острові. Наприклад, кубинські сигари, унікальний національний продукт, виробляється в приватному секторі [2, с. 4].

Схожі думки в червні 2017 р. висловив і сенатор-республіканець від штату Арканзас Джон Бузман. Обговорюючи можливості розширення торгівлі, він визначив, що США могли б використовувати географічні переваги і охопити значну частину кубинського ринку. Адже понад 80% харчових продуктів, імпортованих Кубою щорічно, завозять з В'єтнаму і Нової Зеландії, включаючи понад 400 тис. тонн рису. Проте територіально наближені до острова, США мають переваги, якими могли б скористатися».

Вражаючи показники демонструє і торгівля медичною продукцією, устаткування, інструменти, препарати і медикаменти. У відповідності до «Акту Торрічеллі» (1992) постачання цих товарів могло здійснюватися лише за умовами оплати. Проте, якщо в період з 2003 до 2012 р. обсяг експорту зі США не перевищував 468 тис. дол., то в 2013 р. він перевершив 2 млн. дол., у 2015 р. – 5 млн. дол., у 2016 р. – 6 млн. дол., у 2017 р. – 5,6 млн.дол., за перший квартал 2018 р. перевищив 1,2 млн.дол. Зі США на Кубу надходили необхідні товари: пеніцилін, інсулін, лабораторні реагенти, ультразвукові сканери, протези, медична техніка, хірургічне устаткування [3, с. 7].

Однак медицина і фармацевтика Куби є однією з галузей, досягнення якої визнані в усім світі, зацікавили американського споживача. Понад 30 млн. осіб у США, 9,4% населення, були хворі діабетом, мали потребу в ефективному лікуванні діабетичної виразки стопи. Краще у світі ліки проти цієї хвороби, розроблені кубинським Центром генної інженерії і біотехнологій (Centro de Ingeniería Genética y Biotecnología, CIGB) – «Heberprot-P» – могло б бути успішно реалізоване в США. Мова йде про недугу, через якої щорічно понад 70 тис. чоловік у країні переносять операцію по ампутації кінцівок. Вирішення соціальної проблеми могло бути забезпечене шляхом зближення двох країн. Крім того, кубинські виробники могли б

запропонувати американським покупцям інші ліки: препарати для хворих раком шкіри, вакцину проти гепатиту-В та ін.

Проте для американського ринку кубинські медикаменти повинні бути схвалені у Відомстві з патентів і товарних знаків США (U.S. Patent and Trademark Office), потім бути зареєстровані в Управлінні з санітарного нагляду за якістю харчових продуктів і медикаментів (U.S. Food and Drug Administration, FDA). Незважаючи на те, що перший етап до 2018 р. уже пройшли 99 кубинських препаратів, жоден з них не одержав ліцензію в FDA. Тривала легалізація фармацевтичної продукції перешкоджала просуванню. З цього приводу британський підприємець Річард Бренсон (засновник міжнародного конгломерату компаній «Virgin Group») на своєму сайті написав: «Американці вмирають, тому що не можуть одержати доступ до наукових розробок на Кубі. У той же час кубинці втрачають можливості для подальшого розвитку галузі через співробітництво зі США». «Поставивши здоров'я і науку вище політики, вони змогли б врятувати безліч життів» [4, с. 5].

У січні 2017 р. була досягнута домовленість щодо реалізації першого за більш ніж 50 років експорту з Куби до США. Між компанією «Cuba Export» і американською «Cubana Trading LLC» на зустрічі в Гавані була підписана угода щодо поставок Кубою деревне вугілля. Директор кубинського підприємства І. О'Рейлі визначила, що це перший контракт, ми сподіваємося продовжити відносини, інших експортованих продуктів, таких як мед і кава. Ціна, запропонована за продукт, виявилася на порядок вище середньої – 420 дол. за тонну (у порівнянні з 340-380 дол., які пропонувалися на міжнародному ринку протягом останніх десяти років). Постачання було реалізовано, американське судно компанії «Crowley», яке здійснює бізнес з 2001 р. відвантажило 40 т. кубинського вугілля «Марабу».

Важливими є можливості туристичного сектора. У цьому напрямку було зроблено чимало в період президентства Б. Обама. Чимало громадян США, які за легалізацію туристичних поїздок на Кубу, прагнули не лише економічної вигоди. Вони прагнули вільно відвідувати країну походження, з ностальгічними спогадами, родинними відносинами. Міністр економіки Р. Кабріаса визначив, прибутки цієї сфери разом з будівельною промисловістю підвищили ВВП Куби [5, с. 9].

Туризм на Кубі є сектором економіки, який динамічно розвивається. У 2016 р. острів відвідала рекордна кількість туристів, понад 4 млн. Більшість складала громадяни Канади. У 2016 р. друге місце посіли американці не враховуючи кубинців, які мешкають у США, 284 тис., випережаючи за цим показником Німеччину з 242 тис. Однак погіршення відносин між Вашингтоном і Гаваною у 2017 р. мало негативний ефект на туризм, кількість американців, які відвідували острів. Протягом перших трьох місяців 2018 р. на Кубі побувало 95 552 громадян США, що на 40% менше ніж за той же період 2016 р. Прибутки ресторанів, готелів, приватного бізнесу з надання послуг у туристичному секторі, зменшилися. Спад був пов'язаний з ускладненням умов туризму [6, с. 7].

В лютому 2018 р. уряд Куби тимчасово призупинив видачу ліцензій на здійснення ресторанного і готельного бізнесу через мотивування, що приватний сектор розширюється швидкими темпами, криміналізувався, підприємець мав декілька компаній у різних містах, мали надмірне збагачення. Уряд вирішив сповільнити розширення приватного бізнесу, створити систему державного контролю. Незважаючи на офіційні заяви про практичну необхідність подібних заходів, є прикладом впливу двостороннього конфлікту США на внутрішню політику Гавани, розпочаті в той момент, коли

Вашингтон зробив спробу впливати на туризм у карибській країні шляхом ускладнення правил поїздок для американців. Проте туризм не став об'єктивним фактором для нормалізації відносин, оскільки незважаючи на заборони, чимало громадян США не припиняли поїздки на Кубу [7, с. 4].

Незважаючи на те, що зближення в галузі культури Куби і США не є пріоритетною темою для світових ЗМІ, воно відіграє найважливішу роль у двосторонніх відносинах. Гуманітарний обмін конфліктуючих сторін має здатність ефективно викоринити ту політичну культуру, в якій виник, сформувався образ ворога на Кубі та США. Саме ідеологія, яка заснована на цьому образі, є підставою для протистояння. Заходи покликані познайомити громадян обох країн з культурним життям сусіднього народу, усунути політичне протистояння. Інтерес до взаємодії людей один з одним зробить ідею нормалізації популярнішою, усуне міжнародний конфлікт, лише збережуться міжурядові розбіжності.

Таким чином, незважаючи на політичні відносини, що погіршувалися у 2018 р. у Центрі виконавських мистецтв імені Дж. Кеннеді, відбувся фестиваль «Кубинська культура: від острова у світ». Заступник президента Центру А.Адамс домоглася того, щоб артисти отримали візу до США за умови дипломатичних суперечностей. Відвідування Центру Кеннеді прямою кубинського балету А.Алонсо для участі в закритті фестивалю свідчило про те, як серйозно обидві сторони підійшли до організації цієї події. [8, с. 5].

Співпрацює кіно- та телевізійна індустрія без спеціального дозволу. Голлівуд став цікавитися можливостями, оскільки студія «Discovery Channel» зняла «Кубинський храм» (2015) про автомобільне життя Куби. Комедійний шоумен Конан О'Брайєн і кухар Е.Бурден зняли кілька епізодів на острові для телешоу. Відбулися

зйомки «Трансформери: останній лицар» (2017) і «Форсаж-8» (2017) з бюджетом понад 200 млн. дол., що говорить про масштаби розвитку співробітництва. У 2016 р. відбувся безкоштовний концерт «The Rolling Stones», лідера групи «Black Sabbath» О.Осборна, співачки К. Перрі. Американський режисер М. Скорсезе створив документальний фільм про цю подію.

Висновки. Загалом до 2018 р. американо-кубинські відносини в сфері торгівлі, туризму, культурно-освітніх обмінів розвивалися стабільно. Виникало враження, що існують серйозні розбіжності в розумінні ситуації на урядовому рівні, підприємницькому середовищі. Співробітництво двох країн на різних рівнях створює фактори, які на противагу конфліктогенним можна назвати факторами взаємодії. Вони не можуть гарантувати стабільне поліпшення відносин, оскільки, взаємно врівноважують. Інциденти, які призводять до ескалації протистояння, мають негативний вплив на розвиток двосторонніх зв'язків. Через суб'єктивні чинники відносини можуть змінитися. Консервативне крило Республіканської партії, у 2017-2018 р. визначило, що позиції, загрожують зближенню двох країн. Чим більше буде тиснути на рішення президента Д. Трампа, тим імовірніше жорсткість політики щодо Куби, яка також буде відповідати симетричними заходами, що призведе до зростання інтенсивності конфлікту. Наслідки двосторонніх відносин за Д. Трампа на вирішальному етапі обумовлять пріоритетну стратегію.

Література:

1. U.S.-Cuba Trade and Economic Council, Inc. Economic Eye on Cuba. April (2018.). Retrieved from: <https://www.cubatrade.org/>. (2018, June, 02).

2. Калашников, Н.В., Николаева, Л.Б., (2017). Внешнеэкономические партнеры / Н.В. Калашников, Л.Б. Николаева // Куба накануне смены поколений. Серия «Саммит». / Отв. ред. Давыдов В.М. - М.: ИЛА РАН, С. 59.
3. U.S. Department of Agriculture (USDA), Foreign Agricultural Service, International Agricultural Trade Report, "U.S. Agricultural Exports to Cuba Have Substantial Room for Growth," Retrieved from <http://www.fas.usda.gov/data/us-agricultural-exports-cuba-have-substantial-room-growth>. (2015, June. 22).
4. Sullivan M. Cuba: U.S. Policy in the 115th Congress. September 1, 2018. P. 46. Retrieved from: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44822.pdf>. (2018, June, 19).
5. Zahniser S., Cooke B. "U.S.-Cuba Agricultural Trade: Past, Present, and Possible Future" / S. Zahniser, B. Cooke // USDA, Economic Research Service. – Retrieved from: <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2015/august/us-cuba-agricultural-trade-past-present-and-possible-future/>. (2015, august, 3).
6. Crawford R. Common-sense next steps for US-Cuba agricultural trade. The Hill. Retrieved from : <http://thehill.com/blogs/congress-blog/economy-budget/365740-common-sense-next-steps-for-us-cuba-agricultural-trade>. (2017, December, 21).
7. Boozman J., Crawford R. Open Cuba's Market to U.S. Farmers / J. Boozman, R. Crawford // The Wall Street Journal. Electronic edition. – [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.wsj.com/articles/open-cubas-market-to-u-s-farmers-1497396058>. (2018, march, 23).
8. U.S.-Cuba Trade and Economic Council, Inc. Economic Eye on Cuba. Retrieved from : <https://www.cubatrade.org>. (2018, April, 17).

9. Whitefield M. Cuba exports medicine to dozens of countries. It would like the U.S. to be one of them / M. Whitefield // Miami Herald. Electronic edition. (2017, decembtr, 14).

10. Reed G. Renewed U.S.-Cuba Relations: Saving American Lives and Limbs? / G. Reed // Huffington Post. Electronic edition. [Electronic resource]. URL: Retrieved from: https://www.huffingtonpost.com/gail-reed/renewed-uscuba-relations-_b_6537518.html. (2015, march, 24).

References:

1. U.S.-Cuba Trade and Economic Council, Inc. Economic Eye on Cuba. April 2018. URL: <https://www.cubatrade.org/>. (2018, June, 02).

2. Kalashnikov N.V., Nikolaev L.B. Foreign economic partners / N.V. Kalashnikov, L.B. Nikolaev // Cuba on the eve of a change of generations. Series "Summit". / Ed. ed. Davydov V.M. - M.: ILA RAS, 2017. P. 59. [in Russian].

3. U.S. Department of Agriculture (USDA), Foreign Agricultural Service, International Agricultural Trade Report, "U.S. Agricultural Exports to Cuba Have Substantial Room for Growth," <http://www.fas.usda.gov/data/us-agricultural-exports-cuba-have-substantial-room-growth>. (2015, June, 22,).

4. Sallivan M. Cuba: U.S. Policy in the 115th Congress. September, P. 46.: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44822.pdf>. (2018, June, 19).

5. Zahniser S., Cooke B. "U.S.-Cuba Agricultural Trade: Past, Present, and Possible Future" / S. Zahniser, B. Cooke // USDA, Economic Research Service. – 3.08.2015. – [Electronic resource]. URL: <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2015/august/us-cuba-agricultural-trade-past-present-and-possible-future/>. (2015, august, 3).

6. Crawford R. Common-sense next steps for US-Cuba agricultural trade. The Hill.. <http://thehill.com/blogs/congress-blog/economy-budget/365740-common-sense-next-steps-for-us-cuba-agricultural-trade>. (2017, December, 21).

7. Boozman J., Crawford R. Open Cuba's Market to U.S. Farmers / J. Boozman, R. Crawford // The Wall Street Journal. Electronic edition. – [Electronic resource]. URL: <https://www.wsj.com/articles/open-cubas-market-to-u-s-farmers-1497396058>. (2018, march, 23).
8. U.S.-Cuba Trade and Economic Council, Inc. Economic Eye on Cuba. April 2018. URL: <https://www.cubatrade.org>. (2018, April, 17).
9. Whitefield M. Cuba exports medicine to dozens of countries. It would like the U.S. to be one of them / M. Whitefield // Miami Herald. Electronic edition. – 14.12.2017. (2017, decembr, 14).
10. Reed G. Renewed U.S.-Cuba Relations: Saving American Lives and Limbs? / G. Reed // Huffington Post. Electronic edition. – 24.01.2015. – [Electronic resource]. URL: https://www.huffingtonpost.com/gail-reed/renewed-uscuba-relations-_b_6537518.html. (2018, march, 23).

III. PEDAGOGICAL SCIENCES

DOI 10.26886/2520-7474.6(32)2018.3

UDK: 377:159

THE PROBLEM OF FORMING A SUBJECT AND SUBJECTIVITY OF PROFESSIONALS

O. Kapinus, PhD of Pedagogical Sciences

Hetman Petro Sagaidachny National Academy of Ground Forces, Ukraine,
Lviv

The article is devoted to the analysis of the actual psychological and pedagogical problem of the subject and the subjectivity of specialists and their formation during studying in institutions of higher education. It is determined that the development of the subject potential of future officers

of the Armed Forces of Ukraine during their training in higher military educational institutions is a leading factor in improving the system of military education, taking into account the tasks facing the Armed Forces of Ukraine at the present stage.

It is established that one of the main tasks of higher military education is the creation of conditions for mastering cadets - future officers of personal and professional sense, values, goals, content, ways and means of their development, first as subjects of educational activity, and then subjects of military- professional activity as officers of the Armed Forces of Ukraine.

A generalization of the views of scholars on the category "subject" and "subject" from the philosophical, psychological and pedagogical points of view is made.

Key words: subject, officer, educational process, higher military educational institution.

кандидат педагогічних наук, Капінус О. С. Проблема формування суб'єкта та суб'єктності фахівців/ Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Україна, Львів

Стаття присвячена аналізу актуальної психолого-педагогічної проблеми суб'єкта та суб'єктності фахівців та їх формування під час навчання в закладах вищої освіти. Визначено, що розвиток суб'єктного потенціалу майбутніх офіцерів Збройних сил України під час їх навчання у вищих військових навчальних закладах є провідним фактором покращення системи військової освіти з урахуванням завдань, які стоять перед Збройними силами України на сучасному етапі.

Встановлено, що одним із визначальних завдань вищої військової освіти є створення умов опанування курсантами – майбутніми

офіцерами особистісних та професійних сенсів, цінностей, цілей, змісту, способів та засобів свого розвитку спочатку як суб'єктів навчальної діяльності, а потім і суб'єктів військово-професійної діяльності як офіцерів Збройних сил України.

Здійснено узагальнення поглядів науковців на категорію «суб'єкт» та «суб'єктність» з філософської, психологічної та педагогічної точок зору.

Ключові слова: суб'єкт, офіцер, навчально-виховний процес, вищий військовий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Розвиток системи освіти провідних країн світу на початку XXI століття відзначається методологічними, теоретичними та практичними пошуками сучасної освітньої парадигми, яка відповідала б ціннісним імперативам освіти. В сучасних умовах освіта стає провідною формою розвитку людини й суспільства. З огляду на актуальні в умовах сьогодення потреби українського суспільства у безпеці, забезпеченні територіальної цілісності та недоторканості країни, особливої уваги набуває вирішення питання підвищення потенціалу Збройних сил України щодо протидії зовнішнім загрозам у воєнній сфері.

У зв'язку з цим, усвідомлення значущості військово-професійної освіти дозволяє розглядати розвиток суб'єктного потенціалу майбутніх офіцерів Збройних сил України під час їх навчання у вищих військових навчальних закладах в якості провідного фактору покращення системи військової освіти. Завдання, які стоять перед Збройними силами України на сучасному етапі, підвищують вимоги як до офіцера, так і до системи військової освіти, що актуалізує проблему формування професійної суб'єктної активності майбутніх офіцерів – особливої

інтегральної професійно важливої якості, що визначає їхні життєві та професійні перспективи як суб'єктів військово-професійної діяльності.

З метою всебічного розгляду проблеми формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України, необхідним вбачається, перш за все, уточнити поняття «суб'єкт» та «суб'єктність» стосовно курсанта вищого військового навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема суб'єкта та суб'єктності в науковому дискурсі досліджується в таких аспектах: історико-філософське розуміння суб'єкта (В. Лекторський, А. Посєв, М. Мамардашвілі, К. Сергєєв, В. Соколов та ін.), загально філософські та соціально-філософські дослідження проблеми суб'єкта (В. Акулов, В. Барулін, С. Батенін, Г. Водолазов, К. Момджян та ін.); психологічні аспекти проблеми суб'єктності людини (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, А. Брушлинський, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Петровський, С. Рубінштейн, В. Слободчиков та ін.).

В педагогіці суб'єктність досліджується як якісна ознака активних учасників навчального процесу (К. Абульханова-Славська, О. Волкова, В. Давидов, А. Осницький, В. Петровський, В. Слободчиков та ін.), педагог та учень як суб'єкти в педагогічному діалозі (В. Горшкова, О. Дубасюк, В. Ягупов), методи та засоби формування суб'єктності (Г. Аксьонова, А. Бекирова та ін.), людина як суб'єкт – Я (В. Агапов, В. Ведіняпіна, О. Іващенко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Специфічні особливості професії офіцера Збройних сил України обумовлюють необхідність його суб'єктного внеску в якісну зміну об'єкта діяльності, гнучкість мислення, поведінки, вираженість в ухваленні рішень, здатність усвідомлено брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності. Однак сформована система освіти майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих

військових навчальних закладах, педагогічні вимоги та ставлення до курсантів з боку професорсько-викладацького складу та командирів підрозділів не в повній мірі відповідають цілям підготовки офіцера як особливої професійної групи.

Актуальність проблеми. Вимоги, що висуваються до сучасного офіцера Збройних сил України, провідною ціллю вищої військової освіти визначають формування курсантів — майбутніх офіцерів як суб'єктів навчальної та в перспективі військово-професійної діяльності. Формування суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України як інтегральної професійно важливої якості відбувається в процесі набуття військової освіти під час навчання у вищих військових навчальних закладах, безпосередньо пов'язується з навчальною та військово-професійною діяльністю, усвідомленням і сприйняттям її цілей і результатів, осмисленням сприйняттям притаманних потребам професії цінностей і засобів їх реалізації.

Мета статті. Теоретичний аналіз сутності та змісту наукових категорій «суб'єкт» та «суб'єктність» з філософської, психологічної та педагогічної точок зору.

Виклад основного матеріалу. В сучасному науковому дискурсі наявна ціла низка різноманітних підходів до визначення понять «суб'єкт» та «суб'єктність». Вперше поняття суб'єкт, яке традиційно вважається одним з провідних в історії філософської думки, знайшло своє відображення у філософсько-педагогічних поглядах мислителів Стародавньої Греції, Риму та Стародавнього Сходу.

Аналіз виникнення та розвитку цієї категорії, яка пріоритетно та у відповідності до історичної послідовності належить до філософських, вказує на достатню увагу науковців до причин її виникнення та актуалізації. На думку В. Татенка [1], першим ґрунтовний аналіз історії походження дефініції «суб'єкт» був проведений М. Хайдеггером, який

зазначав, що у стародавніх греків для позначення існуючого як присутнього, як того, що лежить перед нами, існував термін «субстанція», який співвідносився із предметом. Подальший розвиток термін «суб'єкт» набуває у роботах мислителів Стародавнього Риму.

Родоначальником близького до сучасного розуміння поняття суб'єкт в філософії був Р. Декарт, який розглядав його зміст з дуалістичних позицій як складне явище, що складається з душі і тіла, при чому душа (мислення, свідомість) здійснює функції пізнання об'єкта, який протиставлений суб'єкту не в сенсі їх протиріччя один одного, а «тільки як дві крайні сторони пізнавального відношення, одним з яких виступає душа, Я, мислення» [2, с. 83].

Розвиток поглядів, близьких до ідей суб'єктного підходу, набув в німецькій класичній філософії (Г. Гегель, І. Кант, І. Г. Фіхте, Л. Фейєрбах). Відповідно до теорії пізнання І. Канта суб'єкт являє собою певну пасивну істоту, що лише сприймає світ і отримує ззовні здатність його пізнання. Поряд з тим, суб'єкт в трактуванні І. Канта виявляється автономним, активно діючим початком і законодавцем своєї теоретичної і практичної діяльності.

Зазначені філософські течії, попри відмінності, на думку В. Татенка мають точки дотику, науковець наступним чином: це, по-перше, пріоритет колективного, громадського, соборного; по-друге, близькість позицій у вирішенні питання про критерії пізнання світу: «в одному випадку це – практика, а в іншому - життєвий досвід безпосереднього переживання людиною свого буття, з якого ніяк не можна виключати практику і навпаки» [1, с. 87].

Таким чином, узагальнюючи філософські погляди на категорію суб'єкта, констатуємо, що у філософії ідея суб'єкта – це і ідея про постійний рух, перетворення, саморозвиток суб'єктності. Філософські

ідеї послужили важливими відправними точками для вивчення дефініцій «суб'єкт» та «суб'єктність» в психології та педагогіці.

На думку Р. Немова, суб'єкт в психології представлений трьома складовими: 1) людина як суб'єкт діяльності, що виявляє активність по відношенню до навколишнього світу (об'єкту його діяльності); 2) людина як суб'єкт впливу на іншу людину, що розглядається як об'єкт впливу; 3) суб'єктивне (внутрішній світ людини) в протилежність об'єктивного (зовнішнього світу) [3, с. 244].

Розвиваючи філософські теорії, у психології категорія суб'єкта вперше використовується Д. Узнадзе в контексті теорії установки. Суб'єкт у концепції Д. Узнадзе може бути охарактеризований як цілісний, майже тотожний особистості. Однією із головних характеристик суб'єкта автор виділяє цілісність, яку він пов'язував із установкою. Установка, згідно Д. Узнадзе, – це «стан суб'єкта, модус його існування» [4, с. 279].

Становлення «суб'єкта» як психологічної категорії відбувається після сформульованих С. Рубінштейном основних методологічних принципів суб'єктно-діяльнісного підходу. Аналіз вивчення суб'єктної природи людини спирається на постулат про єдність свідомості і діяльності, оскільки саме суб'єкт здійснює зв'язок свідомості та діяльності. Розглядаючи діяльність як прояв суб'єкта, С. Рубінштейн стверджує, що саме суб'єкт в процесі життєдіяльності з урахуванням конкретних обставин виробляє спосіб з'єднання своїх бажань, мотивів зі здібностями у відповідності зі своїм характером [5, 6]. Таким чином, суб'єкт розглядається науковцем як джерело причинності буття, оскільки саме він, завдяки внутрішнім психічним умовам, визначає і спрямовує свою діяльність у реальному житті.

Проведений А. Брушлинським аналіз проблеми суб'єкта дозволяє дійти висновку, що індивід стає суб'єктом в процесі нескінченного

різноманіття взаємозв'язків між людиною і суспільством. Соціальність не зводиться до впливу оточення на індивіда. Необхідним є врахування не тільки впливу суспільства на індивіда, але і індивіда на суспільство, членом якого він завжди є. Суб'єкт – це не психіка людини, а людина, що володіє психікою, не ті чи інші психічні властивості, види активності і т.д., а сама людина – та, що діє, спілкується і т.д. Наприклад, мислення не є функцією мови, системи знаків і т.д., воно є однією із якостей саме суб'єкта, що використовує мову та знаки в ході пізнавальної діяльності. Під час мислення людина безперервно взаємодіє не зі знаками, словами, поняттями, сенсами, значеннями як такими, а саме з об'єктом, зміст якого виражається у словах, поняттях, знаках і т.д. Це теоретична діяльність, що завжди єдина з практичною, а не знакова і не мовна. Знакова діяльність була б можлива лише у комп'ютера, оскільки він оперує знаками, але він не є суб'єктом і тому його функціонування не є діяльність [7].

Суб'єкт Б. Ананьєв розглядає як певний етап розвитку людини, пов'язаний з формуванням психічних властивостей в процесі діяльності, а певні властивості індивіда та особистості, які відповідають предмету і засобам діяльності, утворюють структуру людини як суб'єкта конкретної діяльності. Поняття «діяльність», яке є визначальним у роботах Б. Ананьєва, науковець визначає як «форму існування суб'єкта» [8, с. 240]. Але поряд із діяльністю існують суспільні відношення, які до неї не зводяться. Саме цим викликана головна відмінність суб'єкта діяльності від особистості: суб'єкт «характеризується через сукупність діяльностей і міру їх продуктивності», а особистість – «через сукупність суспільних відношень і обумовленою ними позицією в суспільстві» [8, с. 247].

Подальший етап розвитку суб'єктної парадигми в психології пов'язаний із науковим доробком К. Абульханової-Славської. Розвиваючи ідеї С. Рубінштейна, автор обґрунтовує об'єктивність психічного, акцентуючи увагу на положенні про те, що саме індивід повинен розглядатися в якості суб'єкта психічної діяльності [2, с. 186].

Суб'єктом, на думку К. Абульханової-Славської, є особистість з її здатністю і потребою йти назустріч проблемам, породженими принциповими протиріччями особистості і суспільства, і вирішувати їх, що і робить особистість суб'єктом. Категорію «суб'єкт» автор визначає як «... здатність бути причиною перетворення дійсності» [9, с. 4–5].

Актуальним з точки зору подальшого розвитку дефініції «суб'єкт» є аналіз напрацювань В. Татенка, який запропонував концепцію суб'єктної психології, що є близькою до напрямків розвитку поглядів школи С. Рубінштейна. В трактуванні В. Татенка, суб'єкт — це «... істота, яка самоінтегрується по «висхідній» навколо своєї сутності, самостійно, вільно і творчо здійснює свою життєдіяльність і розвивається в цій якості протягом усього життя у формі особистості, індивідуальності як специфічно людських утворень» [1, с. 185].

Д. Леонтьєв, акцентуючи увагу на функціональній сутності суб'єкту, зазначає, що суб'єкт немає субстанціональної природи, а є функціональним утворенням [10]. На думку автора, коректне використання поняття «суб'єкт» обов'язково передбачає граматичний додаток «суб'єкт чого», тому що він визначає позицію людини у певному відношенні, в якому обов'язково присутній об'єкт. Людина в якості суб'єкта виступає не інакше як будучи включеною в конкретну діяльність і в різних видах діяльності будуть розкриватися різні сторони і властивості людини як суб'єкта. Функціональний термін «суб'єкт» цим відрізняється від таких термінів, як «індивід»,

«особистість», «індивідуальність», і не може мислитися інакше як суб'єкт діяльності чи іншого активного ставлення.

На думку Д. Леонтьєва, справжньою психологічною проблемою виступає не стільки проблема суб'єкта, скільки проблема суб'єктності «як мінливої в часі актуальної міри активного впливу на зовнішні і внутрішні процеси» [10, с. 147].

В. Татенко, розробляючи континуально-генетичну концепцію суб'єкта, визначає суб'єкт як реально існуюче утворення на всьому протязі розвитку людини. Він вказує, що необхідно говорити не про виникнення суб'єктності в якомусь віці, а про генетичні рівні і етапи суб'єктності. На кожному етапі онтогенезу індивід виступає як цілісний суб'єкт психічної активності певного рівня розвитку (спочатку несвідомого, а потім все більш усвідомленого). Суб'єкт завжди знаходиться в стані саморозвитку, самовдосконалення. Автор виділяє інтуїції суб'єктного ядра – рушійні сили розвитку людини як суб'єкта з притаманними їм механізмами психічної активності і домінуючими психічними функціями (наприклад, для новонародженого – увага, для дітей раннього віку – пам'ять, для підлітків – мова) [1].

Узагальнюючи наявність підходів науковців до розуміння суб'єкта, що різняться, в нашому дослідженні ми будемо виходити з наступних положень:

1. У наявному науковому психолого-педагогічному дискурсі суб'єкт визначається як людина на вищому рівні активності, цілісності, інтегративності, автономності, що здатна до самостійного визначення способу самоорганізації та саморегуляції. Реалізує суб'єкт три ключові функції: когнітивну (розуміння), комунікативну (забезпечення суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин взаємодії), регулятивну (контроль поведінки). Збереження і розвиток суб'єктності

забезпечується поєднанням когнітивних та мотиваційно-особистісних ресурсів, яке є винятково індивідуальним.

2. Суб'єкт передбачає сприйняття себе у світі та усвідомлення його багато вимірності, ціннісних протиставлень і обмежень, самовизначення в ньому та слідування власному вибору.

3. Суб'єктність як атрибут суб'єкта виявляється в здатності останнього бути причиною власної активності, що має прояв у самосвідомості, самопізнанні, самовідношенні, які спираються на рефлексивну позицію і оцінку своїх здібностей життєдіяльності та передбачають постійний саморозвиток і примноження своїх можливостей в умовах, що змінюються. Іншим проявом суб'єктності є притаманна здатність визначати сенси, цілі, ставити і вирішувати завдання активної адаптації, вибудовувати і творчо породжувати відповідно до цього нові адаптивні стратегії поведінки.

4. Суб'єкт проявляється найбільш яскраво в ситуаціях виклику його здатності бути причиною власної активності, адекватно сприймати реальність та транслювати її у своїй поведінці та діяльності, в першу чергу у важких ситуаціях і ситуаціях, пов'язаних з прагненнями до досягнень, де вимоги до системи потенційних можливостей і здібностей людини є найбільш високими.

Відносно курсанта – майбутнього офіцера категорію «суб'єкт» ми використовуємо у її значенні як носія предметної та практичної активності, пізнання, здатного здійснювати зміни як в собі, так і в інших. Суб'єкт (майбутній офіцер) – це особистість, що самостверджується, самореалізується в навчально-виховному процесі вищого військового навчального закладу, має здатність до ефективної саморегуляції своєї діяльності та вчинків.

Співвідносячи та аналізуючи поняття «суб'єкт» і «суб'єктність» та їх значення у контексті нашої роботи, слід відмітити, що далеко не всі

дослідники одностайні в розумінні цих понять, а диференціація понять «суб'єкт» і «суб'єктність» пов'язана з відмінністю поглядів на їх детермінованість. Зокрема, суб'єкт діяльності виявляється у зовнішньо визначених умовах та зовнішньо контрольований, суб'єктність має внутрішню причинність.

У баченні О. Волкової суб'єктність представлено через категорію «відношення», що передбачає відношення до себе як діяча [11, с. 5].

Н. Александрова, досліджуючи особливості суб'єктності на пізніх етапах онтогенезу, центральним поняттям визначає «суб'єкт життєдіяльності». На її думку, необхідною ознакою суб'єкта життєдіяльності є здатність ставити й вирішувати завдання активної адаптації до умов життя й здатність самовдосконалюватися в процесі цієї адаптації, а суб'єктність є особистісною властивістю й визначається «характеристиками її самосвідомості: переживаннями ідентичності, схоронністю функцій контролю, стійкістю й варіативністю Я-образа, рівнем самоприйняття, інтернальним типом локалізації контролю» [12, с. 17].

Здійснена О. Осницьким спроба операційного обґрунтування терміну «суб'єктність» у рамках дослідження організації людиною власної активності дозволили науковцю визначити суб'єктність як здатність до прояву суб'єктної активності, здатність проектувати, ініціювати, реалізовувати й регулювати активність. «В основі суб'єктності лежить система свідомої регуляції людиною своєї активності: її здатності ініціювати, організовувати, а потім і реалізовувати задумане» [13, с. 316].

О. Конопкін, досліджуючи проблему критеріїв суб'єктності, зазначає, що базовою сутнісною ознакою людини як суб'єкта свого буття є її здатність до цілеспрямованої активності, її ініціації,

побудови й управління. Саме здатність до свідомої саморегуляції й психологічним критерієм людини як суб'єкта, – стверджує автор [14].

Узагальнення наявних в філософії, психології та педагогіці поглядів на питання суб'єктності дозволяє виокремити наступні підходи до сучасного розуміння поняття «суб'єктність»:

– суб'єктність – це вища форма регуляції поведінки людини як соціальної істоти, активний прояв її здібностей та діяльнісного відношення до навколишньої дійсності, котра виступає для неї в якості об'єкту прагнень до перетворення (К. Абульханова-Славська, А. Брушлінський, В. Петровський, А. Осницький та ін.);

– суб'єктність – це якість особистості, основу якої складає ставлення людини до себе як до діяча, джерела продуктивної діяльності, що відображає розуміння власної здатності створювати значимі перетворення в навколишньому світі, речах, інших людях, самому собі (О. Волкова, С. Дерябо та ін.);

– суб'єктність як центральне утворення суб'єктивності людини, як додавання до процесу пізнання та діяльності конкретної людини суб'єктивного (на відміну від об'єктивного) відображення її індивідуальних особливостей під час вирішення проблем, в проектуванні, побудові та реалізації активності щодо перетворення дійсності, а також в інтерпретації результатів діяльності (Е. Ісаєв, В. Слободчиков та ін.);

– суб'єктність як спосіб та важлива передумова особистісно-професійного розвитку людини, високий рівень якого співвідноситься з позитивною Я-концепцією особистості, професійною зрілістю, відповідальним ставленням до діяльності та її результатів, активністю самореалізації у професії (І. Сиромятников, В. Ягупов та ін.);

– суб'єктність як інтегральна якість особистості, яка розвивається та реалізується в просторі професійної діяльності за рахунок

внутрішньо детермінованої конструктивно-перетворюючої активності (А. Деркач, В. Ченгаєв та ін.).

Висновок. Таким чином, здійснивши аналіз наукових праць ми визначили, що головна ознака суб'єктності полягає в усвідомленні себе джерелом та початком дії та діяльності, готовності людини виходити за межі власного буття, ухвалювати творчі рішення у нетипових життєвих ситуаціях, співробітництві та відкритості до нового досвіду, варіативності у виборі стратегій поведінки, здатності передбачати наслідки своїх дій у повсякденному житті та професійній діяльності, саморегуляції особистості та рефлексії.

Враховуючи це, суб'єктність розглядаємо як інтегративну якість особистості та передумову особистісно-професійного розвитку людини, високий рівень якого співвідноситься з позитивною Я-концепцією особистості, професійною зрілістю, відповідальним ставленням до діяльності та її результатів, активністю самореалізації у професії, готовністю та здатністю активно, самостійно та творчо діяти в нетипових умовах.

Подальші перспективи дослідження полягають у розробці методики формування та розвитку професійної суб'єктності у майбутніх офіцерів на усіх етапах професійного становлення як професіонала та особистості.

Література:

1. Татенко, В. А. (1996). *Психология в субъектном измерении*. Київ, Видавничий центр "Просвіта", 404.
2. Абульханова-Славская, К. А. (1973). *О субъекте психической деятельности*. Москва: Наука.
3. Немов, Р. С. (2010). *Психология: Словарь-справочник*. Москва, ВЛАДОСПРЕСС, 352.

4. Узнадзе, Д. Н. (2004). *Общая психология*. Санкт-Петербург, Питер, 413.
5. Рубинштейн, С. Л. (2003). *Бытие и сознание. Человек и мир*. Санкт-Петербург, Питер, 512.
6. Рубинштейн, С. Л. (2005). *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург, Питер, 713.
7. Брушлинский, А. В. (1994). *Проблемы психологии субъекта*. Москва, Институт психологии РАН, 109.
8. Ананьев, Б. Г. (1967). Психологическая структура человека как субъекта. *Человек и общество*, 2, 235–249.
9. Абульханова, К. А. (2005). Принцип субъекта в отечественной психологии. *Психология. Журнал Высшей школы экономики*, 4, 3–22.
10. Леонтьев, Д. А. (2010). Что дает психологии понятие субъекта: субъектность как измерение личности. *Эпистемология и философия науки*, 3, 136–153.
11. Волкова, Е. Н. (1998). *Субъектность педагога: теория и практика*. Москва: ИПРАН, 402.
12. Александрова, Н. Х. (2000). *Субъектность на поздних этапах онтогенеза*. Нижний Новгород: НГЦ.
13. Осницкий, А. К. (2009). *Деятельностное и личностное в проявлениях субъекта. Субъектный подход в психологии*. Москва, Институт психологи РАН, 314-324.
14. Конопкин, О. А. (2008). Осознанная саморегуляция как критерий субъектности. *Вопросы психологии*, 3, 22-34.

References:

1. Tatenko, V. A. (1996). *Psykhohohyia v subektnom yzmerenyy*. Kyiv, Vydavnychiy tsentr "Prosvita", 404.
2. Abulkhanova-Slavskaia, K. A. (1973). *O subekte psykhycheskoii deiatelnosti*. Moskva: Nauka.

3. Nemov, R. S. (2010). *Psykholohyia: Slovar-spravochnyk*. Moskva, VLADOSPRESS, 352.
4. Uznadze, D. N. (2004). *Obshchaia psykholohyia*. Sankt-Peterburh, Pyter, 413.
5. Rubynshtein, S. L. (2003). *Bytye y soznanye. Chelovek y myr*. Sankt-Peterburh, Pyter, 512.
6. Rubynshtein, S. L. (2005). *Osnovy obshchei psykholohyy*. Sankt-Peterburh, Pyter, 713.
7. Brushlynskyi, A. V. (1994). *Problemy psykholohyy subekta*. Moskva, Ynstytut psykholohyy RAN, 109.
8. Anan'ev, B. H. (1967). *Psykholohycheskaia struktura cheloveka kak subekta. Chelovek y obshchestvo*, 2, 235–249.
9. Abulkhanova, K. A. (2005). *Pryntsyp subekta v otechestvennoi psykholohyy*. *Psykholohyia. Zhurnal Vysshei shkoly ekonomyky*, 4, 3–22.
10. Leontev, D. A. (2010). *Chto daet psykholohyy poniatye subekta: subektnost kak yzmerenye lychnosty. Epystemolohyia y fylosofyia nauky*, 3, 136–153.
11. Volkova, E. N. (1998). *Subektnost pedahoha: teoriya y praktyka*. Moskva: YPRAN, 402.
12. Aleksandrova, N. Kh. (2000). *Subektnost na pozdnykh etapakh ontogeneza. Nyzhnyi Novhorod: NHTs*.
13. Osnytsykyi, A. K. (2009). *Deiatelnostnoe y lychnostnoe v proiavleniyakh subekta. Sub'ektnyi podkhod v psykholohyy*. Moskva, Ynstytut psykholohyy RAN, 314-324.
14. Konopkyn, O. A. (2008). *Osoznannaia samorehuliatsyia kak kryteryi subektnosty. Voprosy psykholohyy*, 3, 22-34.

DOI 10.26886/2520-7474.6(32)2018.4

UDC: 377.36:616 – 057.86

FORMATION OF THE PROFESSIONAL POSITION OF THE FUTURE MEDICAL WORKER IN PROFESSIONAL PREPARATION IN MEDICAL HIGHER EDUCATION I-II ACCREDITATION LEVELS

N. Popova

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian state Pedagogical University,
Ukraine, Kropivnitsky

Theoretical issues of the formation of the professional position of the future medical worker in the process of professional training in the medical college are researched. The analysis of scientific and pedagogical literature on various aspects of social and professional position is carried out. The system of value-semantic positive attitudes of the future specialist to the professional activity, its features, conditions, results, socio-cultural space is outlined. In the course of the study, pedagogical conditions have been defined that will ensure the formation of the professional position of future medical workers: a democratic educational environment of an educational institution, a professional and ethical culture of physicians. The indexes of formation of professional and ethical culture of future medical workers are considered.

Key words: professional position, democratic educational environment, competence, professional and ethical culture, medical ethics.

Introduction. The modernization of higher professional education that takes place in our country has become a prerequisite for bringing the practice of professional training of students to a new level. The main indicator of educational activity is the quality of providing educational

services, the formation of educational institutions, which, in their turn, are aimed at the education of competitive graduates. Today, Ukraine chooses European benchmarks for development, therefore, the organization of new approaches in the educational process and the construction of such a system of training of junior specialists is urgent, which will further ensure the competitiveness of graduates of educational institutions, and will contribute to the formation of the prestige and image of a separate higher education institution of I-II levels of accreditation. "The task of modern education - to form the personality of a future specialist, ready for successful professional activity, updating of professional knowledge, skills of designing, professional and personal growth"[1, p.83].

Taking into account the fast-moving processes of development of society, the problems of the formation of highly educated and highly-cultivated specialists are put forward; the requirements for training institutions for continuous improvement of vocational education are increasing. The content and organization of the educational process at medical universities of the I-II levels of accreditation are aimed at forming the personality of the future medical worker, his civil responsibility, legal culture and civil competence, spirituality, initiative, independence, tolerance, ability to successfully socialize in society and professional maturity, which is today one of the topical tasks of higher medical education. In the process of socio-cultural and economic transformation of Ukraine into the European educational space, future healthcare professionals face a number of challenges: from a medical specialist, a clear self-control is required, a willingness to help a person in need, adhering to a large number of rules of conduct and active action at any time, in any social conditions and in any emotional state.

In view of this, the important task of the system of professional training in medical college is the formation of a system of positive

motivation for work, readiness for identification of initiative and competitiveness, and to self-realization in the conditions of market relations in future medical workers. Therefore, the process of professional training in a medical college should include not only mastering by future medical professionals a system of deep knowledge, skills, but also the formation of a professional position in them for the successful realization of the personal interests of society.

In modern scientific-pedagogical literature, various aspects of the socio-professional position (content, behavioural, structural-functional, procedural) were investigated by G. Aksionov, I. Beh, K. Bondarevskaya, N. Bioritko, V. Voitko, O. Goneev, A. Grigoriev, N. Goziy, O. Kiriichuk, I. Kolesnikova, L. Kondrasheva, I. Kotova, A. Markova, O. Poznyakova, N. Selevanova, V. Slastonin, S. Slivka, S. Smirnov, E. Shiyanov, N. Shurkova, R. Khmeljuk and other scientists.

The topics of forming the professional position of future medical workers in recent years are beginning to develop actively, both in our country and abroad, embodied in the writings of many scholars. The conducted analysis of scientific research shows fundamentally different approaches to the definition of pedagogical conditions for the formation of professional competence of doctors for work (O. M. Gumenyuk, R. S. Gurevich, K. I. Delegay, N. V. Zharkova, I. G. Sosyuk, D. Bell, A. A. Verbitsky, T. P. Voronin, K. K. Kolin, A. Toffler, etc.). A professional position is determined by scientists as an important indicator of professional development, a characteristic that determines the choice of the subject of his professional path, the conduct of activities and behaviour. Researchers interpret the professional position as a professional role, which expresses the character of social relations of the individual; the manifestation of man's attitudes to the surrounding reality; external manifestation of human behavior. The scientist L. Krasovskaya

notes that the professional position of the individual integrates the individual and professional features of a person, is determined by its knowledge and skills; effective professional position of the individual is an active position that ensures the continuous professional development of the individual in general [2, p.24]. The choice of a professional position depends on the success of the professional activity of the future healthcare worker, his emotional perception and satisfaction with the conditions and results of his work, confidence in his own abilities, the productivity and effectiveness of his work, and the prospects for further professional growth.

Formation of a professional position is especially relevant at the stage of preparation of a future specialist, when the registration of the sphere of his main professional competencies takes place. Being a competent specialist means using the knowledge and experience acquired in accordance with a particular situation: to understand the essence of the problem, to be able to solve it practically, therefore competence is considered as a special type of subject-specific knowledge and skills that allows to make effective decisions [3, p. 215]. It should be noted that the professional competence of the medical worker is determined not only by the didactic principles and technologies, aimed at the acquisition of knowledge and skills in the process of professional medical training and the formation of elements of professional thinking, but also depends on the level of formation of his professional position.

A comprehensive justification of the pedagogical conditions and the constituents of the professional position of the physician will, in our opinion, make it possible to orient the educational qualification requirements for future medical workers when integrating educational processes into the European space.

The analysis of scientific sources has shown that modern researchers pay much attention to both theoretical and applied aspects of the training and upbringing of future healthcare workers in higher medical schools, considering it as an integral part of their overall vocational training.

However, despite the scale of the study of the problem, the essence of the professional position of future healthcare workers and the ability to form it in Higher Educational Institutions of the I-II accreditation levels were not considered. In the higher education system, there is a network of medical institutions of the I-II levels of accreditation, where vocational training of secondary medical specialists takes place. However, in the educational process of these institutions there are some difficulties in the formation of a professional position, due to the insufficient level of formation of a democratic educational environment and the need for the formation of a professional and ethical culture. There is a number of contradictions between: the objective need to study the problem of forming the professional position of future medical workers and the lack of special research; the need to create effective pedagogical conditions for the formation of the professional position of future medical workers and the lack of proper scientific and theoretical substantiation of this process.

The purpose of the article. The main purpose of this work is to carry out a scientific analysis of the problem of forming the professional position of future medical workers in modern socio-cultural conditions.

Presenting of the main material. The priority directions of the strategy of reforming education to date are the creation of conditions for self-improvement of each person; formation in the youth of modern world outlook, abilities and skills of independent scientific knowledge - a professional position, training of the basic principles of constructing a professional career. The main idea is to teach young people the ability to

use the acquired knowledge in higher education to organize their lives. Formation of a creative professionally oriented personality student is possible only if it is transformed into a subject of educational activity, active, interested in self-change, capable of independent construction of their activities, its change and development [4]. The task of professional education is the formation and development of high intelligence of future specialists, their personal traits, abilities, talents. Given the changing conditions of priorities, both in the political, economic and spiritual spheres, it is necessary to reorganize views on ideological beliefs, value orientations. In this perspective, the problem of professional training is rising to a new level. "In the conditions of modern Ukraine, the professionalism of the individual - one of its types of preparedness - has gained an actual significance both for it and for society" [5, p. 68]. The urgent question is the professional and personal implementation of medical students as specialists and the formation of their professional position in accordance with the needs of the present. According to A. Cherniavskaya, the components of a student's professional position are:

- social, which contains ethical principles, including the principles of professional ethics, and the correspondence between student behavior and role expectations from society, parents, etc.;
- individual - personal ethics, morals, system of relations and understanding of the world which was formed during the individual life experience of man [6].

Medical College - is a university of I-II levels of accreditation, which carries out general education and professional training of youth on a qualitatively new scientific-methodical level; is a multifunctional institution that combines the functions of training with flexible educational programs, which are rapidly adapted to modern requirements in accordance with the sectoral and regional peculiarities. Medical colleges implement training

programs aimed at deepening humanities and natural sciences, educating professionals with a system of values and capable of solving complex professional problems. The upbringing of future medical workers is carried out on a large scale.

A medical worker should have the qualities of humanity, tolerance, respect, combined with a certain level of professional competence. In addition, a strong principle is the upbringing of morally-persistent workers who can soberly react to what is happening and are able to make decisions in the most difficult situation. The main task of medical colleges is the education of the students' professional and ethical culture, the modernization of the training of medical staff: nurses, paramedics, pharmacists. A comprehensive approach to the formation of the students' professional and ethical culture and the high level of motivation to master the professional competencies will ensure the necessary level of formation of the professional position of graduates of medical colleges and, as a result, will ensure the formation of a highly skilled and competitive future medical worker.

For the effective activity of the pedagogical team to form the professional position of the future physician, it is necessary to create a democratic educational environment that will promote the creative potential of future physicians, the formation of professional formation and professional development. A condition necessary for the formation of the professional position of future specialists in medical specialties is the creation of an innovative social and pedagogical environment during the period of studying at a higher educational establishment. Higher educational institution is an environment in which students receive not only special knowledge and skills. Here accumulated experience of social and professional relations, the formation of professional culture, life settings and professional-value orientations. Finally, in this environment a

future specialist, being involved in the culture of professional activity, becomes its bearer. A higher educational establishment is considered as a center for the organization of education and the creation of a training environment, educating the space, which adequately reflects the system of conditions and purpose, tasks and content of education. Education is aimed at creating conditions for the professional development of the individual, his creative, scientific, moral and physical development; the creation of a united academic community, based on the joint viability of students and teachers. The process of upbringing in the medical college is considered as a dynamic system of educational interaction of integrated subjects (students and teachers), aimed at the formation of a professionally conscious person, capable of professional growth on the basis of self-development, self-education, self-realization.

Confirmation of this opinion is the position of L. Luzina, which defines cooperation in the process of education by a common search for the values of the foundations, meanings, goals, content of methods, forms, means of this activity and criteria for evaluating its results [7, p.5].

In addition, the professional development should be based on the principles of humanism and ensure continuous enrichment of professional and ethical knowledge, the development of conscious attitude to learning, self-education, education of psychological stability; development of a civil position. The professional position of medical students is based on the system of value-semantic positive attitudes of a future specialist to professional activity, its features, conditions, results, socio-cultural space. The inner spiritual need of the student to see himself in the profession is of enormous importance in this context; the formation of a moral credo of a person who has such moral features as empathy and mercy. These factors are the socio-psychological basis of effective education of the professional and ethical culture of future medical workers. Thus, the process of

forming a professional position can be regarded as a kind of technology of educational activity, which involves the professional and ethical self-determination of the future physician and the integration in the process of learning the individual acquired professional and ethical qualities into a single whole. The basis of the formation of a professional position is the humanistic orientation of the personality development, which involves voluntary, initiative, the desire to self-improvement of their professional knowledge, as well as the efforts of teachers of the medical college in terms of motivation and interest of students in the development of professional and ethical qualities.

The training of future physicians is an integral part of vocational education and is aimed at providing specialists with a certain level of professional skills, forming corresponding professional qualities with the simultaneous development of a person's culture. At this stage, the moral and ethical culture of the future medical worker, as a component of a professional position, becomes of great importance. In this regard, it is necessary to determine the important role of moral and ethical culture and especially the educational-training environment in the process of formation and development of consciousness and humanistic features of the nature of students, since it is culture that is considered to be the space in which there is a merger and interaction of the humanistic consciousness of ethical and deontological norms as a condition, and, at the same time, the creation of a cultural environment of an educational-training medical institution. Therefore, the environment is considered by the researchers as generalized, aggregate, unified, integral, and integral strategies and tactics of personality development, which is determined as a fundamental factor in the educational process in a higher education institution. The creation of a cultural and educational-training environment that will facilitate the formation of conditions for the development of the individual

as an intersubjectivity process for the formation of specialists in the medical sphere. Thus, the educational-training environment of a medical college can be characterized as a set of social, educational, cultural and professional conditions, resulting in the interaction of which is the formation of the professional position of future medical workers, and as a consequence - the formation of the future physician as a person. In addition, the formation of a professional position of physicians begins with the first lessons in an educational institution, since students are in such an age category, when it is still possible and necessary to lay the foundations of professional and ethical culture, shaping the character of the future specialist and cultivating a personality culture. Professional culture of the person provides the necessary level of performance of professional functions and the possibility of further self-improvement of the future specialist. It manifests itself through the unity of personal and professional qualities of the individual, the degree of possession of his professional competencies, social and professional mobility, which contributes to the social and spiritual development of the individual. Consequently, professional culture as a socio-professional quality of the subject of work, involves the creative implementation of labor, the possession of a certain strategy in the implementation of this task, the development of personal knowledge, the development of professional intuition. Outlining the notion of professional and ethical culture of medical workers, one should distinguish the concept of professional motivation, professional and ethical education, professional ethical duty, professional and ethical responsibility. The culture of a specialist combines a culture of behavior, a communicative culture, a patient care culture, an organizational culture, and so on. It is obvious that these elements are associated with professional ethics, therefore, at this stage, it is necessary to determine the specifics of the professional and ethical culture of the future medical

worker, which is determined by the originality of the physician's activities, a wide range of his professional functions and various moral and legal aspects of his activity. It can be assumed that the professional and ethical culture of a future healthcare worker is an integrated quality of personality, which is formed in the process of professional training as the student acquires certain values embodied in the professional and spiritual experience of activities in the field of health care and the development of medicine as a science. The relevant provisions are enshrined in international health legislation, in particular the International Oath of Physicians, the International Code of Medical Ethics, the Ethics Code of Professional Ethics for Nurses, the Lisbon Declaration of Patients' Rights, etc. These international legal standards lay the foundations on which national legislation is being improved, taking into account Ukrainian traditions and realities.

At the same time, professional medical ethics is closely linked with the competence, qualification of physicians. In this regard, G. I. Tsaregorodtsev noted that medical ethics is a combination of principles of regulation and norms of medical behavior, which are conditioned by the peculiarities of their practical activity, position and role in society [8, p.36-37]. Actually the combination of moral qualities with professional knowledge, skills and experience creates the necessary complex of qualities necessary for the implementation of the professional duty and the formation of the appropriate level of professional and ethical culture. Indicators of the formation of professional ethical culture are certain qualities of the individual and the behavior of the medical worker, consistent with the requirements of professional ethics rules. The fundamental ethical knowledge that determines the professional and ethical qualities of health workers is: moral duty, moral and civil responsibility, justice, honor and dignity, tolerance, mercy, etc. Only a

specialist with a high level of professional culture, spirituality and morals can help, really worry about the person and his health; to create the necessary comfortable psychological conditions that will ensure not only restoration of the patient's performance, but also contribute to the prevention of diseases. At this stage, the relationship between the process of education and the formation of the professional position of future physicians becomes important, as these elements are an integral part of the educational process and educational medical practice. The level of formation of the professional and ethical culture of a future medical professional can be defined as a set of processes of professional self-expression, self-improvement and lifelong learning. The process of forming a professional position for medical students involves educating high moral convictions and feelings, developing habits of moral behavior, etc. The basis of formation is knowledge and compliance with the norms of medical ethics and morals, their adherence to professional activities. A scientist S. G. Stetsenko believes that in the process of evolution of social relations in the field of medical activity formed a coherent picture of the set of social requirements for the health sector. The interaction of certain rules of conduct, customs and norms is the general system of social regulation of this branch. The main types of social norms that regulate the various relations that arise in various areas of health care (medical legal relations) are: norms of morality, customs, corporate norms, norms of law [9, p.40]. At the same time, professional morality is characterized as depicting universal moral values in certain professions. The combination of moral qualities with professional knowledge and skills ensures the successful fulfillment of professional duties. T. K. Chmut, G. L. Chayka, think that the main notion of professional morality, is a professional duty, which is combined with professional responsibility. At this stage, the education of future health care professionals is a matter of being

responsible for someone else's life and striving for a high level of professional ethics.

Given the specifics of the profession, in the structure of professional and ethical culture, it is difficult to distinguish a professional component from the moral and ethical one. Thus, a medical worker is required, in addition to professional knowledge, the availability of appropriate ethical qualities, awareness of moral and legal liability. Only a physician who has a high level of professional ethics will be able to fulfill his vocation at an appropriate level. To execute all the requirements is possible when the traditional training system for doctors is improved; and with the help of introduction of appropriate pedagogical conditions for the formation of the professional position of future medical workers.

Conclusions and suggestions. Taking into account the aforesaid, it can be argued that the changes taking place in society determine the new strategy of training medical personnel - the formation of a highly skilled specialist with a developed professional position, suitable to cooperate on the basis of cooperation, development and realization of their own potential. Professional education becomes bilateral in nature: the external one is determined by the mastering of knowledge, skills and abilities, and the internal one involves the great work of the individual over his spiritual world by self-improvement, the mastery of cultural values, and the ability to apply knowledge in professional activities. The process of professional development of the individual while studying in a medical college is complex, step-by-step and dynamic. The social significance and complexity of the professional duties of health workers require a high level of their professional training, fundamental knowledge of the theory and practice of medicine, the acquisition of professional skills, methods and methods of medical activity. In modern conditions, the role of medical staff is increasing. In view of this, medical professionals need to strive for

self-improvement at the level of the current state of medicine, to be competent not only in general medical matters, but also in the field of professional and ethical culture. A specialist in the emerging modern medical industry should be prepared for lifelong learning. Thus, the formed professional position during the studying at the medical college will ensure the further development of a medical specialist capable of continuous creative search, the future specialist - a professional of his business.

References:

1. Shornikova, O.N. (2010). The technology of formation of students' information competence on the basis of interdisciplinary integration. *Modern science-intensive technologies*, 12, 83.
2. Krasovskaya, L.I. (1996). Formation of a teacher's professional position in the process of studying pedagogical disciplines. Lugansk, 24.
3. Zinzyuk, L.A. (2008). *Professional competence as a system creating the factor of professional training of a specialist in medicine*. K.,T. X, Ch. 4, 213-220.
4. Mitina, L.M. (1997). Personal and professional development of a person. *The question of psychology*, 4, 28-32.
5. Sysoev, S.O., Poyasok, T.B. (2005). *Psychology and Pedagogy: Textbook for students of higher educational institutions*. *Millennium*, 520.
6. Cherniavskaya, A.P. (2006). The Study of the Phenomenal Positions of the Students of the Transformational Universities. *Law and Education*, 1, 137-150.
7. Luzina, L. (2004). Education as an event. *Education of schoolchildren*, 9, 4-6.
8. Tsaregorodtsev, G.I. (1982). *Social and psychohygienic problems of the family*. *Knowledge*, 36 -37.

9. Stetsenko, S.G. (2008). Medical Law of Ukraine. *All-Ukrainian Association of Publishers "Legal Unity"*, 40.

References:

1. Shornykova, O.N. (2010). Tekhnolohyia formyrovanyia ynformatsyonnoi kompetentnosty studentov na osnove mezhdystsyplynarnoi yntehratsyy [The technology of formation of students' information competence on the basis of interdisciplinary integration]. *Sovremennye naukoemkiye tekhnolohyy* [Modern science-intensive technologies], no. 12, 83. [in Russian].
2. Krasovska, L.I. (1996). Formuvannia profesiinoi pozytsii vchytelia u protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin [Formation of a teacher's professional position in the process of studying pedagogical disciplines]. Luhansk, 24. [in Ukrainian].
3. Zinziuk, L.A. (2008). Profesiina kompetentnist yak systemo utvoriuiuchy faktor profesiinoi pidhotovky fakhivtsia z medytsyny [Professional competence as a system creating the factor of professional training of a specialist in medicine]. K.T. Kh, Ch. 4, 213-220. [in Ukrainian].
4. Mytyna, L.M. (1997). Lychnostnoe y professyonalnoe razvytye cheloveka [Personal and professional development of a person]. *Voprosy psykholohyy* [The question of psychology], no. 4, 28-32. [in Russian].
5. Sysoieva, S.O., Poiasok, T.B. (2005). *Psykholohiia ta pedahohika: Pidruchnyk dlia studentiv vyshchychkh navchalnykh zakladiv* [Psychology and Pedagogy: Textbook for students of higher educational institutions]. *Milenium* [Millennium], 520. [in Ukrainian].
6. Chepniavckaia, A.P. (2006). Stanovlenye ppofeccyonalnoi pozytsyy ctudentov pedahohycheckyx vuzov [The Study of the Phenomenal Positions of the Students of the Transformational Universities]. *Pravo y obpazovanye* [Law and Education], no. 1, 137-150. [in Russian].

7. Luzyna, L. (2004). *Vospytanye kak sobytye* [Education as an event]. *Vospytanye shkolnykov* [Education of schoolchildren], no. 9, 4-6. [in Russian].
8. Tsarehorodtsev, H.Y. (1982). *Sotsyalnye y psikhohyhyenycheskye problemy semy* [Social and psychohygienic problems of the family]. *Znanye [Knowledge]*, 36 -37. [in Russian].
9. Stetsenko, S.H. (2008). *Medychne pravo Ukrainy* [Medical Law of Ukraine]. *Vseukrainska asotsiatsiia vydavtsiv "Pravova yednist"* [All-Ukrainian Association of Publishers "Legal Unity"], 40. [in Ukrainian].

IV. PHILOSOPHICAL SCIENCES

DOI 10.26886/2520-7474.6(32)2018.5

UDC: 001.89

STAGNATION OF SCIENTIFIC SCHOOLS AS A FACTOR OBSTRUCTING THE DEVELOPMENT OF SCIENCE

R. Kravchenko, PhD in Geography

Universidad UTE, Ecuador, Quito

The subject of research was science as a special form of human society activity. The aim of the work was to analyze the negative aspects of the influence of scientific schools on the development of scientific activity.

Scientific schools pass three main stages in their development. One of the possible options for development is the stage of stagnation of the scientific school. In this case, the scientific school acts as an institution to obstruct the development of science. Temporary research teams created

for solving specific problems should be considered the most effective form of organization. The article can be used for the purpose of organizing research teams and increasing the efficiency of their work.

Key words: scientific team, individual creativity, effective form of organization of activities, obtaining new knowledge, concept, paradigm

кандидат географических наук, Кравченко Р. А. Стагнация научных школ как фактор сдерживающий развитие науки/ Университет УТЕ, Эквадор, г. Кито

В качестве предмета исследования рассматривалась наука, как особая форма деятельности человеческого общества. Целью работы являлся анализ негативных аспектов влияния научных школ на развитие научной деятельности.

Научные школы в своем развитии проходят три основные стадии. Одним из возможных вариантов развития является этап стагнации научной школы. В этом случае, научная школа выступает в качестве института сдерживания развития науки. Наиболее эффективной формой организации следует рассматривать временные научные коллективы, создаваемые под решение конкретных задач. Статья может быть использована для целей организации научных коллективов и повышения эффективности их работы.

Ключевые слова: Научный коллектив, индивидуальное творчество, эффективная форма организации деятельности, получение новых знаний, концепция, парадигма

Введение. Проблемам научных школ, их сущности, видам, значению в развитии науки был посвящен целый ряд научных исследований [1 – 14] и др. Проведенный этими авторами серьезный и глубокий анализ данной области научной деятельности охватывает

целый ряд социальных, психологических, организационных и собственно научных аспектов развития научных школ. Однако пока еще недостаточно освещенными остаются вопросы негативных сторон, такой формы организации творческой деятельности, как научная школа.

Формулировка цели статьи. Целью работы является анализ негативных аспектов влияния научных школ на развитие научной деятельности.

Изложение основного материала статьи. Прежде всего, научные исследования – это индивидуальное творчество. И в принципе не может быть ученых с совершенно одинаковым пониманием исследуемой области, направления, конкретной проблемы. Наука начинается с момента, когда ученый вступает в поле ранее не исследованного, неопределенного, дискуссионного.

В своем развитии научная школа проходит три основных этапа.

Первый этап - это формирование, становление. В большинстве случаев, это является результатом развития новой парадигмы, новых подходов, идей. Новые концепции генерируются лидером будущей научной школы (что подчеркивает индивидуалистический характер этого вида творчества). Вокруг новой идеи формируется коллектив исследователей, призванный решать поставленные задачи. Но большинство является, прежде всего исполнителями в достижении результатов на основе сформированной идеи.

Второй этап – активное развитие научной школы. Идет создание системы последователей и учеников. Решаются поставленные ранее задачи. Происходит деление на ряд конкретных частных тем, развивающихся на основе сформулированной концепции, парадигмы. Наблюдается высокий уровень и разнообразие получаемой научной новизны.

Третий этап – стагнация. Следует отметить, что не обязательно научная школа будет вступать в этот этап. Однако, это распространенное явление не должно оставаться без внимания и анализа. При таком варианте развития - научная школа утвердилась и завоевала авторитет в своей области знаний. Концепция, вокруг которой шло формирование школы уже выступает как незыблемая истина. И сложившаяся система, продолжая изыскания в рамках устоявшейся парадигмы, начинает отодвигать на задний план индуктивные методы познания, результатом которых может стать противоречие с признанной концепцией. Особенно пагубно это будет влиять на учеников, молодых ученых. Начинает происходить шаблонное производство работ, лишь детализация отдельных аспектов в очерченных рамках.

Развитие науки может требовать серьезной корректировки или даже существенного пересмотра утвердившейся концепции. Однако функционирование научной школы, как некой оформившейся структуры уже будет вынуждено репродуцировать знания под давлением авторитета устоявшейся и апробированной концепции.

На научное творчество начинают оказывать самое существенное влияние социально-экономические и психологические аспекты. Научная школа уже вынуждена поддерживать свой авторитет, обосновывать свои приоритеты, в том числе с помощью многочисленных учеников и последователей. В противном случае это может негативно повлиять на экономические основы существования научной школы. То есть вынужденное репродуцирование шаблонных работ без прорывных, но ставящих под сомнение исходные концепции, исследований.

Особенно следует отметить, то обстоятельство, что в науке не существует конкуренции. Если мы понимаем под наукой получение

новых знаний, то для развития человеческой цивилизации совершенно не значимо, кто раньше из ученых получит значимые результаты.

Конкуренция существует за финансирование науки, что не тождественно собственно науке. И даже вопрос приоритетов первооткрывателей, это один из факторов борьбы за финансирование. То есть это лишь побочные социально-экономические, психологические и политические аспекты научной деятельности. Хотя необходимо признать, что они оказывают существенное влияние на развитие исследований.

Таким образом, научные школы, на определенной стадии своего развития выступают, в качестве института сдерживания и даже подавления научной деятельности.

С учетом того, что наука – это прежде всего индивидуальная деятельность ученого, а сформированные коллективы как правило выступают как исполнители в реализации новых идей, структурирование и организационное оформление научных школ может на этапе стагнации нанести существенный вред развитию науки.

Наиболее эффективной формой организации следует считать создание временных научно-исследовательских коллективов, формируемых для решения конкретной научной задачи.

Введение каких либо критериев оценки эффективности деятельности учебно-научной организации связанных с наличием научных школ является деструктивным для развития науки. Так как это будет фактически на уровне управленческих решений поддерживать существование стагнирующих научных школ.

Если рассматривать научную школу в расширенном толковании, как концентрацию ученых высокого уровня какого-либо раздела науки

в рамках одной организации, то тогда уместно употребить термин - научно-образовательная школа. Отличительная черта которой, это наличие множества равнозначных групп ученых и отдельных исследователей, работающих в одном научном направлении, но опирающихся на собственное понимание концептуальных основ данной области исследования.

Подобная форма будет иметь положительное значение, не только с точки зрения развития науки, но и с точки зрения подготовки специалистов высшей квалификации. Наличие полицентрического сообщества будет вынуждать начинающих исследователей к поиску серьезных аргументов в условиях постоянного критического анализа и дискуссий. И на первый план при оценке исследований выходит такой критерий, как уровень научной новизны.

Выводы. Научные школы в своем развитии проходят три основные стадии. Одним из возможных вариантов развития является этап стагнации научной школы. В этом случае, научная школа выступает в качестве института сдерживания развития науки. Наиболее эффективной формой организации следует рассматривать временные научные коллективы, создаваемые под решение конкретных задач. Представленная в статье точка зрения может быть использована для целей организации научных коллективов и повышения эффективности их работы.

Литература:

1. Абрамов Л.С. (1997). К постановке исследований научных школ в академической географии. *Известия РАН. Серия «География»*, 6, 16-29.
2. Антонов А.Н. (1985). *Преемственность и возникновение нового знания в науке*. Москва, МГУ, 171.

3. Аронов Д. (2003). К проблеме определения понятий «научная (научно-педагогическая) школа». *Alma mater (Вестник высшей школы)*, 6, 8-13.
4. Воейков М.О. (2001). Концепции «российской школы экономической мысли». *Вопросы экономики*, 2, 67-72.
5. Ворожцов В.П., Москаленко А.Т. (1986). *Методологические установки ученого: природа и функции*. Новосибирск, Наука, 334.
6. Грезнева О.Ю. (2002). Научные школы как педагогическое явление. *Образование и наука*, 5, 34-46.
7. Гузевич Д.Ю. (2003). Научная школа как форма деятельности. *Вопросы истории естествознания и техники*, 1, 64-93.
8. Куперштох Н.А. (2005). Научные школы России и Сибири: проблемы изучения. *Философия науки. Новосибирск*, 2(25), 93-106.
9. Логинова Н.А. (2000). Феномен ученичества: приобщение к научной школе. *Психологический журнал*, Т.21. – 5, 106-111.
10. Мареев В.И. (1999). Научная школа как фактор развития вузовской науки. *Известия вузов Северо-Кавказского региона. Серия «Общественные науки»*, 4, 74-77.
11. Мирская Е.З. (2002). Научные школы как формы организации науки. Социологический анализ проблемы. *Науковедение*, 3, 8-24.
12. Павельева Т. Ю. (2012). *Научные школы в системе науки: философский анализ: дис. ... доктора философских наук : спец. 09.00.08* / Павельева Татьяна Юрьевна. – Москва, 2012, 353.
13. Поляков С.Д. (2002). Научные школы в педагогике: особенности и этапы развития. *Вестник Российского гуманитарного научного фонда*, 4, 151-157.
14. Федорова Г.В., Щербаков Д.В. (2009). К истории вопроса о научных школах. *Бюллетень сибирской медицины*, 4, 86-92.

References:

1. Abramov L.S. (1997). K postanovke issledovanij nauchnyh shkol v akademicheskoy geografii. *Izvestija RAN. Serija «Geografija»*, 6, 16-29. [in Russian].
2. Antonov A.N. (1985). *Preemstvennost' i vzniknovenie novogo znaniya v nauke*. Moskva, MGU, 171. [in Russian].
3. Aronov D. (2003). K probleme opredelenija ponjatij «nauchnaja (nauchno-pedagogicheskaja) shkola». *Alma mater (Vestnik vysshej shkoly)*, 6, 8-13. [in Russian].
4. Voejkov M.O. (2001). Konceptii «rossijskoj shkoly jekonomicheskoy mysli». *Voprosy jekonomiki*, 2, 67-72. [in Russian].
5. Vorozhcov V.P., Moskalenko A.T. (1986). *Metodologicheskie ustanovki uchenogo: priroda i funkcii*. Novosibirsk, Nauka, 334. [in Russian].
6. Grezneva O.Ju. (2002). Nauchnye shkoly kak pedagogicheskoe javlenie. *Obrazovanie i nauka*, 5, 34-46. [in Russian].
7. Guzevich D.Ju. (2003). Nauchnaja shkola kak forma dejatel'nosti. *Voprosy istorii estestvoznaniya i tehniki*, 1, 64-93. [in Russian].
8. Kupershtoh H.A. (2005). Nauchnye shkoly Rossii i Sibiri: problemy izuchenija. *Filosofija nauki. Novosibirsk*, 2(25), 93-106. [in Russian].
9. Loginova H.A. (2000). Fenomen uchenichestva: priobshhenie k nauchnoj shkole. *Psihologicheskij zhurnal*, T.21. – 5, 106-111. [in Russian].
10. Mareev V.I. (1999). Nauchnaja shkola kak faktor razvitija vuzovskoj nauki. *Izvestija vuzov Severo-Kavkazskogo regiona. Serija «Obshhestvennye nauki»*, 4, 74-77. [in Russian].
11. Mirskaja E.Z. (2002). Nauchnye shkoly kak formy organizacii nauki. *Sociologicheskij analiz problemy. Naukovedenie*, 3, 8-24. [in Russian].

12. Pavel'eva T. Ju. (2012). *Nauchnye shkoly v sisteme nauki: filosofskij analiz*: dis. ... doktora filosofskih nauk : spec. 09.00.08 / Pavel'eva Tat'jana Jur'evna. – Moskva, 2012, 353. [in Russian].
13. Poljakov S.D. (2002). Nauchnye shkoly v pedagogike: osobennosti i jetapy razvitija. *Vestnik Rossijskogo gumanitarnogo nauchnogo fonda*, 4, 151-157. [in Russian].
14. Fedorova G.V., Shherbakov D.V. (2009). K istorii voprosa o nauchnyh shkolah. *Bjulleten' sibirskoj mediciny*, 4, 86-92. [in Russian].

DOI 10.26886/2520-7474.6(32)2018.6

UDC: 2-8:159.953.35

MODERN UNDERSTANDING OF RELIGIOUS IDENTIFICATION

V. M. Rubsky, PhD of Theological Sciences

Odessa National Maritime University, Ukraine, Odessa

The tools of modern identification of types of world perception with the internal structure of self-identification are analyzed. It is emphasized that in philosophy, theology, religious studies, sociology should not be limited to conducting only a denotative line of religious acceptance or denial. It is emphasized that concepts such as “conversion to Christianity”, “acceptance of faith”, “denial of faith” and adjacent ones should be understood in order to overcome the verbal level of identification and taking into account their depth and ambiguity. It is proved that such an approach will be able to redefine the potential of the dialogicity of interreligious discussion and the quality of the correlation of worldviews.

Key words: worldview, identification, religion, materialism, sociology of religion, secularization, ambivalence, crisis, renunciation.

кандидат богословських наук, В. М. Рубський. Сучасне розуміння релігійної ідентифікації / Одеський національний морський університет, Україна, Одеса

Проаналізовано інструменти сучасної ідентифікації типів світосприйняття із врахуванням внутрішньої структури самоідентифікації. Акцентується, що у філософії, богослов'ї, релігієзнавстві, соціології не слід обмежуватися проведенням лише денотативної лінії релігійного прийняття або заперечення. Підкреслюється, що такі поняття як «навернення до християнства», «прийняття віри», «заперечення віри» та суміжні з ними повинні бути осмислені з подоланням вербального рівня ідентифікації і з врахуванням їхньої глибини й неоднозначності. Доведено, що такий підхід зможе по-новому розкрити потенціал діалогічності міжрелігійної дискусії і якості співвіднесення світоглядів.

Ключові слова: світогляд, ідентифікація, релігія, матеріалізм, соціологія релігії, секуляризація, амбівалентність, криза, зречення.

Вступ. Актуальність представленого дослідження полягає в тому, що сучасний стан інструментів дослідження релігій і секулярності зазнає певної криз. Йдучи зі сцени, старі класичні ідентифікатори релігійності викликали відчуття тотальності відпадання від Бога і релігії не тільки у філософів матеріалізму й постмодернізму, а й у релігійних мислителів та богословів. Увійшло в широкий ужиток слово «апостасія», що розуміється як позиційне віровідступництво світу від Творця. Але соціологія XXI ст. представила більш зрівноважений погляд на динаміку процесів редукції та поширення релігійного типу світогляду. Багато людей, відмовившись від старих форм словесного і тілесного вираження релігійності, обрали нові параметри

метафізичного реалізму. Таким чином, класичні ідентифікаційні системи продовжують фіксувати секуляризацію й апостасію, а постметафізичні типи релігійності – зростання значення релігійних положень у структурі світогляду сучасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професор соціології Університету Ексетера (Великобританія) Дейві Грейс висловила сучасну проблему релігійної самоідентифікації формулою «віра без належності» [19]. Також їй належить афоризм, який може послужити нам методологічним постулатом дослідження цієї теми: «Релігія в Європі, – пише Д. Грейс, – подібна до айсберга: те, що цікаво найбільше, міститься під водою і не видно» [18]. Серед соціологів релігії існує певна розгубленість у зв'язку з цією розбіжністю однаково верифікованих даних. Наприклад, О.М.Медведева виходить зі складності розрізнення особистого й соціального в релігійній ідентифікації: «Релігійна ідентифікація досі можлива на громадянському, етичному, культурному й емоційному рівнях, але вона перестала бути невід'ємною частиною ідентичності особистості в цілому» [8, с. 76]. О. А. Богатова, аналізуючи етнокультурні та релігійні компоненти соціальної ідентичності, також відзначає розбіжність у показниках різних релігійних ідентифікаторів: інституціоналізм та індивідуальна мотивація. «Традиційні релігії, – фіксує О. А. Богатова, – мають високу символічну цінність, що перевищує їх поведінкову – мотиваційну і регулятивну значимість. Релігійність найбільш численної групи православних є позаінституціональною, відокремленою від соціальних поведінкових практик» [4, с. 122].

І. Г. Каргіна в своєму аналізі критеріїв секуляризації виділяє позиції Д. Мартіна, який фіксує, що сучасна Європа одночасно – або краще сказати, за одними критеріями, – секуляризується настільки інтенсивно, що може бути зразком секулярності. З іншого боку, вона

«поступово набуває універсальні ознаки сучасної релігійності, таким чином, поступово “позбавляється” від своєї [секулярної – В.Р.] винятковості» [7, с. 110]. У 1999 році Пітер Бергер резонансно констатував, що «припущення, що ми живемо в секулярному світі, є хибним. Світ нині, за деякими винятками ... є настільки несамовито релігійним, яким ніколи не був, а в деяких місцях навіть більше ніж коли б то не було. Це означає, що весь обсяг літератури, написаної істориками і соціальними вченими під назвою “теорія секуляризації” – суттєва помилка» [17, с. 2]. Резонанс викликало те, що протягом попереднього періоду у своїх дослідженнях П. Бергер впевнено фіксував неухильне зростання секулярності в світі. Певною відповіддю на нестабільність системи ідентифікації ми знаходимо в знаменитій книзі Чарльза Тейлора «Секулярний вік» [13], де автор дає опис перманентної метаморфози форм релігійного життя і свідомості. Всі ревізії ідентифікаторів соціології релігії допоможуть сучасним філософам і богословам виявляти не стрибки і нестабільність у процесі секуляризації, а кризу системи ідентифікування форм релігійного світосприйняття. Адже «у цей час ми є свідками серйозних соціокультурних зрушень, пов'язаних із поверненням релігії в суспільне життя. Ю. Хабермас називає цей тренд постсекулярним» [5, с. 160]. Навряд чи було б правильним погодитися з посилкою Д. К. Богатирьова, О. М. Прилуцького, Ю. Хабермаса та інших, що пропонують мислити етапами і постетапами релігійних і секулярних процесів. Нам треба переглянути критерії, за якими ці обидва процеси представляються параконсистентними.

Метою цієї статті є доведення, що амбівалентність і багатовимірність систем релігійної ідентифікації з'явилися не в ХХ ст., а містяться в сутності релігійного переживання дійсності.

Розглянемо це на прикладі множинності підходів до проблеми етики релігійного сповідання і зречення віри.

Виклад основного матеріалу. При фіксації посилення релігійних позицій, у християнстві спостерігається явище, назване постконфесіоналізмом. Воно широко проявляється в сфері екзегези священних і патристичних текстів. До ХХ ст. християнська герменевтика мала чітко деномінаційний характер. Сьогодні здійснюється цілий ряд міжконфесійних проектів із перекладацької, ісагогічної й егзегетичної діяльності, з'явився ряд позаконфесійних навчальних посібників для теологічних ВНЗів, розширилися екуменічні контакти. Як основна характеристика тієї чи іншої богословської роботи слугує градація за ступенем «консервативності» й «ліберальності», але вже майже неважливо, чи писав конкретну працю католик, лютеранин або хтось ще. Як відзначає О. М. Прилуцький, «конфесійний критерій перестав бути інформативним, а сама приналежність віруючого до тієї чи іншої конфесії в нових умовах стала позначати в теологічному і релігієзнавчому відношенні іноді дуже багато, але зазвичай – нічого» [12, с. 120]. Автор також звертає увагу на загальне «знецінення конфесійної парадигми» і «десеміотизацію маркерів конфесійної ідентичності» [12, с. 121]. Чи є зазначені процеси критерієм секуляризації? Ні, з нашої точки зору, більш точним було б фіксувати їх як ознаки сучасної кризи наукової ідентифікації релігійності та її характеристик.

Питання про дилему релігійного прийняття і зречення, справжній фанатизм (θάνατος – грец. смерть) в сповіданні Ісуса Христа і нетотожність того, хто проповідує, і того, хто примає, в аспекті релігійної психології майстерно представлене в останньому фільмі режисера Мартіна Скорсезе «Мовчання» (2017): чи варто до смерті триматися релігійного постулату (про Христа) перед обличчям того,

хто відкидає?; чи можливе однакове розуміння цього акту обома сторонами? Уже в долях святих сучасників XIII століття – св. Олександра Невського і св. князя Михайла Чернігівського – це питання вирішувалося по-різному. Обидва, будучи в Золотій Орді, в різні роки були поставлені перед ординським священним вогнищем, щоб вшанувати хана. Олександр як православний стрибнув [16, с. 291], Михайло як православний відмовився і був страчений зі своїм супутником боярином Феодором [9, с. 47].

Як формується система релігійної ідентифікації людини таким чином, щоб можливим було зречення від Бога в принципі? Скажімо, невіруючий чи язичник завжди має на увазі під «Христом» зовсім не те саме, що християнин. Тому він і не християнин, що «Ісус Христос» для нього означає щось інше. У цьому сенсі, ми завжди потрапляємо в мовну пастку: те, від чого примушує відмовитися іновірець/атеїст, завжди виявиться не тим же самим, що сповідує християнин.

На рішучу тезу заперечення Бога атеїста А. М. Гольдберга «такого Бога, по-моєму, немає і бути не може» митр. Антоній Сурозький відповів: «Я думаю, що нічого не можу сказати проти заперечення такого Бога» [1, с. 159]. Це є формула зречення від Бога, але від Бога атеїстичних теологем. Схожі приклади розкривають перед нами очевидну розбіжність між екзистенційним і вербальним способами ідентифікації на прикладі заперечення й утвердження будь-якої тези про віру або буття Бога. Одне з важливих положень про застосування першого закону логіки відтворює проф. Московського державного інституту міжнародних відносин В.Р.Легойда в письмовій дискусії з І. С. Ласкавим, що розгорнулася в кількох номерах журналу «Фома» (2005, №5 і №6): «Діалог між атеїстом і віруючим має сенс лише тоді, коли вони обидва – один вірить, інший не вірить – в одного і того ж Бога» [2].

Кожного разу при збої релігійно-секулярної ідентифікації відбувається, кажучи мовою логіки, порушення першого її закону – закону тотожності. Денотат (те, про що обидва згодні, що мають на увазі) і десигнат (те, що є в суб'єктивному досвіді) однаково називаються «Христом». Якщо «Христос» є справді те, що мають на увазі (денотат, за Ч. Морісом), то про десигнат той, хто сповідує, і той, хто заперечує, не мають тотожного уявлення. «Знаки, що вказують на один і той же об'єкт, – пише Чарльз Морріс, – не обов'язково мають ті ж самі десигнати, оскільки те, що враховується в об'єкті, у різних інтерпретаторів може бути різним» [10, с. 79]. Таким чином, опоненти, позначаючи «Христа» як предмет мовлення, будуть говорити про різні поняття, тому що вони апелюють до різного (полярного) досвіду.

Важливо враховувати, що, з точки зору екзистенціального досвіду, за допомогою слів відректися від Христа загалом неможливо. Бог залишає в душі слід /враження/гештальт, але не словесний текст. Відомий нам текст можемо висловити і відкинути, але віра в Христа не є знанням інформації (про християнські доктрини) і згоду з нею. Навіть, якщо той, хто відрікається, скаже: «Відрікаюся цілком від Христа», – то досвід нумінозного [11] від цього з душі не зникне з тією ж безпосередністю, тобто синхронно механіці промовляння слів. Ось чому Юда не пішов зі срібняками, наприклад, у заклад масового харчування, а повісився! Тому і Петро, відрікшись тричі, за сутністю залишився Христовим: «Ти все відаєш, Господи, відаєш Ти, що кохаю Тебе!» (Ів. 21,17).

В одній із версій житія, св. мч. цариця Олександра (IV ст.) змушена була принести жертву богам, а потім через 10 років вона пішла на муки заради Христа. У процесі прийому тих, які відпали, і за яких заступався свмч. Кипріян Карфагенський († 258) виявлялося

багато щирх християн [6, с. 301–302]. До того ж часто зречення (а іноді й сповідання) Бога відбувається під тиском страху. В цьому випадку говорить страх, який має не ту ж природу, що віра в Бога, і не протилежний їй. Тільки той, хто сповідує безстрашність, може через страх відректися від своєї віри. Страх терпінь і мук вводять афективність у весь акт релігійного прийняття або зречення, перетворюючи його в квазірелігійний. Прийняття тих християн, які відпали, в третьому столітті після Р.Х., часто в тому ж сані і посаді, повинно мати і має куди більш істотний філософський фундамент, ніж жалісливість і поблажливість. Ніхто б не мав права називати камінь хлібом просто за милістю, ніхто не мав би можливості прийняти публічно того, хто відрікся від Христа, не маючи онтологічних підстав для церковної «економії». На цих прикладах, як і на багатьох інших, ми можемо виразно бачити, як історія християнства представляє нам два шляхи поведінки, але не як норматив і поблажливість, а як два типи свідомості в осмисленні однієї і тієї ж дилеми. У фільмі М. Скорсезе «Мовчання» головний герой при всій своїй рішучості відректися від християнства залишається християнином до кінця життя, а японські селяни, що прийняли християнство, розуміли його дуже по-своєму, навіть віддаючи свої життя за цю віру. Тут ми знову бачимо позначену вище нетотожність понять «Христос» і «християнство» у того, хто заперечує, і того, хто сповідує.

Повноцінна втрата віри, коли це трапляється на всіх рівнях свідомості, є безболісним процесом абстрактизації образу Бога. Він перестає бути особистим, даним суб'єкту в переживанні. За природою процесу, він повністю аналогічний забуванню людини людиною під час відсутності зустрічей або іншого інформаційного обміну. З іншого боку, гаряча віра (фанатизм) часто досягається за рахунок заперечення складності життя, неоднорідності інших людей. Тоді ми

маємо справу не з любов'ю до людини, а з любов'ю до концепції. Про це писали філософи М. О. Бердяєв [3], С.Л.Франк [14] та інші.

У релігійній ідентифікації за ознакою віри важливе єдине уявлення про Бога. Воно ідентифікує релігійне співтовариство як таке. Але в екзистенційному переломленні теми десигнат завжди залишається індивідуальним. На цьому рівні різниця уявлень про Бога правомірна і дорівнює суб'єктивній різниці уявлень про всі феномени. Це доля кожного феномена реальності. М.Хайдеггер писав у «Феноменології і теології»: «Віра є способом існування людського тут-буття, яке, згідно з його власним свідченням, сутнісно пов'язане з цим способом існування, не походить з тут-буття, не охоплюється часом у ньому, але виникає з того, що відкривається в цьому способі існування, – зі змісту віри»; «Вірити – значить у віруючому розумінні існувати у відвертій, завдяки Розіп'ятому, тобто подієвій історії» [15].

Висновки. На нашу думку, сучасний аналіз типів світосприйняття вже не може не враховувати внутрішньої структури самоідентифікації. Вважаємо, що філософ, соціолог, релігієзнавець чи богослов не повинен обмежуватися проведенням лише денотативної лінії релігійного прийняття або заперечення. Такі поняття як «навернення до християнства», «прийняття віри», «сповідання віри» та їм подібні повинні бути осмислені у всій своїй глибині та неоднозначності. Подолання вербального рівня ідентифікації зможе по-новому розкрити потенціал діалогічності міжрелігійної дискусії та якості співвіднесення світоглядів.

Література:

1. Антоний Сурожский, митр. (2013). *Бог: да или нет?* М.: Никея.
2. Атеизм и вера: два полюса <<http://rusk.ru/st.php?idar=14031>> (2018, листопад, 10).

3. Бердяев, Н. А. (1997). О фанатизме, ортодоксии и истине. *Человек*. N9, 34–45.
4. Богатова, О. А. (2011). Религиозная идентичность и религиозные практики в Мордовии. *Социологические исследования*. № 8 (328), 114–122.
5. Богатырев, Д. К., Прилуцкий, А. М. (2015). Конфессиональная модель современного христианства (критика концепций и парадигм). *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*. Том 16, Выпуск 4, 158–169.
6. Бриллиантов, А. И. (2013). *Лекции по истории древней Церкви*. СПб.
7. Каргина, И. Г. (2014). Качественные изменения дискурса секуляризации в конце XX начале XXI в. *Теория и практика общественного развития*, № 1, 109–114.
8. Медведева, Е. Н. (2009). Проблема формирования религиозной идентичности в киберпространстве. *Религиоведение и социология культуры*. – *Научные ведомости*. № 8 (63), 72–78.
9. *Михаил, великий князь Киево-Черниговский и боярин его Феодор* (2012). М.
10. Моррис, Ч. У. (1982). Основания теории знаков. *Семиотика*. Сборник переводов. М.: Радуга.
11. Отто, Р. (2008). *Священное. Об иррациональном в идее божественного и его соотношении с рациональным*. СПб.: АНО.
12. Прилуцкий, А. М. (2012). Деконфессионализация как семиотическая проблема. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина*. 113–122.
13. Тейлор, Ч. (2017). *Секулярный век*. М.: ББИ.
14. Франк, С. Л. *Фридрих Ницше и этика любви к дальнему*. М.: Правда.

15. Хайдеггер, М. Феноменология и теология / Перевод В. К. Зелинского. <<http://lomonosov-fund.ru/enc/ru/library:0114683>> (2018, листопад, 10).
16. Хитров, М. (2014). *Житие Александра Невского*. М.: Терра.
17. Berger, P.A. (1999). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics* / ed. by P. Berger. Mich.
18. Ducker, C. Believing in Grace Davie: what does she bring to an understanding of mission in Europe? <<https://studfiles.net/preview/5699545/>> (2018, November, 10).
19. Grace, D. (2006). Religion in Europe in the 21st Century: The factors to take into account. *European Journal of Sociology*, 47:2, 271–296.

References:

1. Anthony of Sourozh, metr. (2013). *Bog: da ili net? [God: yes or no?]*. М.: Nikeya [in Russian].
2. Ateizm i vera: dva polyusa [Atheism and faith: two poles] <<http://rusk.ru/st.php?idar=14031>> (2018, листопад, 10) [in Russian].
3. Berdyaev, N. A. (1997). O fanatizme, ortodoksii i istine [About fanaticism, orthodoxy and truth]. *Chelovek [A human]*. № 9, 34–45 [in Russian].
4. Bogatova, O. A. (2011). Religioznaya identichnost i religioznye praktiki v Mordovii [Religious identity and religious practices in Mordovia]. *Sotsiologicheskie issledovaniya [Sociological studies]*, № 8 (328), 114–122 [in Russian].
5. Bogatyrev, D. K. & Prilutskiy, A. M. (2015). Konfessionalnaya model sovremennogo khristianstva (kritika kontseptsii i paradigm) [Confessional model of modern Christianity (criticism of concepts and paradigms)]. *Vestnik Russkoy khristianskoy gumanitarnoy akademii [Bulletin of the Russian Christian Academy of Humanities]*. Vol. 16, № 4, 158–169 [in Russian].

6. Brilliantov, A. I. (2013). *Lektsii po istorii drevney Tserkvi [Lectures on the history of the ancient Church]*. SPb. [in Russian].
7. Kargina, I. G. (2014). Kachestvennye izmeneniya diskursa sekulyarizatsii v kontse XX nachale XXI v. [Qualitative changes in the secularization discourse at the end of the 20th and beginning of the 21st centuries]. *Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya [Theory and practice of social development]*, № 1, 109–114 [in Russian].
8. Medvedeva, Ye. N. (2009). Problema formirovaniya religioznoy identichnosti v kiberprostranstve [The Problem of the Formation of Religious Identity in Cyberspace]. *Religiovedenie i sotsiologiya kultury. – Nauchnye vedomosti [Religion and sociology of culture. - Scientific statements]*. № 8 (63), 72–78 [in Russian].
9. *Mikhail, velikiy knyaz Kievo-Chernigovskiy i boyarin ego Feodor [Michael, Grand Duke of Kiev-Chernigov and Theodore the boyar]* (2012). M. [in Russian].
10. Morris, Ch. W. (1982). Osnovaniya teorii znakov [The foundations of the theory of signs]. *Semiotika. Sbornik perevodov [Semiotics. Collection of translations]*. M.: Raduga [in Russian].
11. Otto, R. (2008). *Svyashchennoe. Ob irratsionalnom v idee bozhestvennogo i ego sootnoshenii s ratsionalnym [Sacred. On the irrational in the idea of the divine and its relation to the rational]*. SPb.: ANO [in Russian].
12. Prilutskiy, A. M. (2012). Dekonfessionalizatsiya kak semioticheskaya problema [Deconfessionalization as a semiotic problem]. *Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta im. A.S. Pushkina [Bulletin of the A.S. Pushkin Leningrad State University]*, 113–122 [in Russian].
13. Taylor, Ch. (2017). *Sekulyarnyy vek [A Secular Age]*. M.: BBI [in Russian].

14. Frank, S. L. *Fridrikh Nitsshe i etika lyubvi k dalnemu* [*Friedrich Nietzsche and the ethic of love for the far*]. M.: Pravda [in Russian].
15. Heidegger, M. Fenomenologiya i teologiya [Phenomenology and Theology] / Perevod V. K. Zelinskogo. <<http://lomonosov-fund.ru/enc/ru/library:0114683>> (2018, листопад, 10) [in Russian].
16. Khitrov, M. (2014). *Zhitie Aleksandra Nevskogo* [*A life of Alexander Nevsky*]. M.: Terra [in Russian].
17. Berger, P.A. (1999). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics* / ed. by P. Berger. Mich. [in English].
18. Ducker, C. Believing in Grace Davie: what does she bring to an understanding of mission in Europe? <<https://studfiles.net/preview/5699545/>> (2018, November, 10) [in English].
19. Grace, D. (2006). Religion in Europe in the 21st Century: The factors to take into account. *European Journal of Sociology*, 47:2, 271–296 [in English].

CONTENTS

I. TECHNICAL SCIENCES

- THE INFLUENCE OF THE CONSTRUCTIVE PARAMETERS OF
THE SUPPORTING SURFACE OF THE SKIS ON THE
OPERATION OF THE WALKING CRANE** 5

I. Krupko, PhD of Technical Sciences

O. V. Dzerzhinskaya

II. POLITICAL SCIENCES

- AMBIVALENT VISTAS DIPLOMACY OF THE UNITED STATES
AND CUBA REFERENCES** 15

O. I. Tkach, Doctor of Political Sciences, Professor, A. O. Tkach

III. PEDAGOGICAL SCIENCES

- THE PROBLEM OF FORMING A SUBJECT AND SUBJECTIVITY
OF PROFESSIONALS** 31

O. Kapinus, PhD of Pedagogical Sciences

- FORMATION OF THE PROFESSIONAL POSITION OF THE
FUTURE MEDICAL WORKER IN PROFESSIONAL PREPARATION
IN MEDICAL HIGHER EDUCATION I-II ACCREDITATION LEVELS** 47

N. Popova

IV. PHILOSOPHICAL SCIENCES

STAGNATION OF SCIENTIFIC SCHOOLS AS A FACTOR OBSTRUCTING THE DEVELOPMENT OF SCIENCE

62

R. Kravchenko, PhD in Geography

MODERN UNDERSTANDING OF RELIGIOUS IDENTIFICATION

70

V. M. Rubsky, PhD of Theological Sciences